

Wat is de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie?

Een onderzoek naar de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie en het belang van het clusteren hierbij.

**Een onderzoek naar de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse
sporteconomie en het belang van het clusteren hierbij.**

Auteur: Roy Roodenburg

Afstudeerbegeleider: Joost Kock

Studentnummer: 483903

Tweede lezer: Jochem van Halen

Datum: 16-6-2014

Sports Economics Research Centre

Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Praktijkbegeleider: Willem de Boer

Sport en Bewegen

Opleiding: Sport, Gezondheid en Management

Authenticiteitsverklaring

Verklaring van origineel ingeleverd werkstuk/rapport/scriptie

Door ondertekening van deze verklaring, geef ik aan dat het door mij ingeleverd(e) werkstuk/rapport/scriptie (verder te noemen "product") zelfstandig en zonder enige externe hulp door mij is vervaardigd.

'Een onderzoek naar de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie en het belang van het clusteren hierbij.'

In delen van het product, die letterlijk of bijna letterlijk zijn geciteerd uit externe bronnen (zoals internet, boeken, vakbladen etc.) is dit door mij via een verwijzing (b.v. voetnoot) expliciet kenbaar gemaakt in het geciteerde tekstdeel (cursief gedrukt).

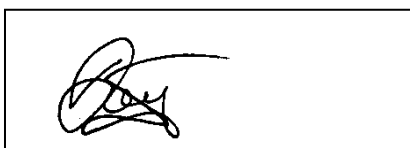
Verder verklaar ik dat het product (resp. delen daarvan) nooit eerder door mij is aangeboden aan deze of een andere examencommissie.

Door het afleggen van deze verklaring geef ik expliciet aan dat ik bewust ben van de fraude-sancties zoals vastgelegd in de Uitvoeringsregeling van het HAN-reglement examencommissies.

Plaats:	Nijmegen
Datum:	16 juni 2014
Volledige namen:	Roy Roodenburg
Studentnummer:	483903
HBO-bachelor opleiding:	Sport, Gezondheid en Management

Handtekening:

Roy Roodenburg

Voorwoord

Voor mijn studie Sport Gezondheid en Management aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, heb ik mijn afstudeerstage bij het Sport Economics Research Centre in Nijmegen uitgevoerd. Door mijn interesse voor innovatie en sportinnovatie in het bijzonder en wat er bij dit thema komt kijken, heb ik mijn stageopdracht gericht op de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie. Dit onderzoek is gestart op 1 februari 2014 en is geëindigd op 16 juni 2014.

Tijdens deze stage heb ik de mogelijkheid gekregen om wat ik geleerd heb in de praktijk toe te passen. Deze kans heb ik gehad binnen het SERC en heb beroep moeten doen op mijn zelfstandigheid.

Graag wil ik de geïnterviewde personen bedanken voor hun medewerking, zonder hun kennis en expertise had dit onderzoek niet plaats kunnen vinden. Verder wil ik mijn afstudeerbegeleider Joost Kock en praktijkbegeleider Willem de Boer bedanken. Hun hebben mij een half jaar bijgestaan tijdens het maken van mijn scriptie, als ik vragen had kon ik altijd bij hun terecht voor deskundig advies.

Samenvatting

De aanleiding voor het schrijven van dit onderzoek is de onduidelijkheid over de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie. Vanuit het Sport Economics Research Centre werd er gezocht naar meer duidelijkheid over dit onderwerp, aansluitend op het eerder uitgevoerde onderzoek in samenwerking met het CBS (2012). Hierin werd onderzoek gedaan naar de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie. Doel van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen over het onderwerp sportinnovatie en zijn rol binnen de Gelderse sporteconomie. In het onderzoek is beoogd antwoord te krijgen op de hoofdvraag. *Wat is de rol van organisaties die zich bezighouden op het gebied van sportinnovatie binnen Gelderland, in de Gelderse sporteconomie?* In het theoretisch kader is er naar meer duidelijkheid gezocht over het onderwerp sportinnovatie. Zo wordt er gekeken naar de definitie van sportinnovatie. Welke soorten sportinnovatie er zijn. Hoe het innovatieproces eruitziet. Welke rol het clusteren speelt binnen de sportinnovatie. Wat er bekend is over de rol van innovatie binnen de economie en de rol van de overheid.

Het onderzoek kent een kwalitatief karakter waarbij gebruik is gemaakt van semi gestructureerde interviews. Uit deze interviews met sport innovatieve organisaties (5) en belangrijke actoren (3) kwam naar voren dat de sport innovatieve organisaties samen met de overheid en kennisinstellingen een Gouden Driehoek vormen. Dit staat voor een optimale samenwerking als deze partijen met elkaar verbonden zijn. De sport innovatieve organisaties werken vaak samen met de kennisinstellingen om een product te ontwikkelen, waarbij de overheid ondersteunt om het product op de kennis toe te passen en het product op de markt te brengen. Er waren ook verschillende reacties over de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie. Zo werd aangegeven dat mensen gezonder en fitter werden door sportinnovatie, waardoor het werkverzuim en de zorgkosten dalen. Partijen gaven ook dat er zonder innovatie stilstand ontstond, waardoor minder geproduceerd wordt. Over de rol van de overheid gaven de partijen aan dat de overheid een ondersteunende rol heeft, zowel financieel als op het gebied van advies en netwerken.

Geconcludeerd kan worden dat de Gouden Driehoek verbonden moet zijn om het innovatieproces te optimaliseren. Hierbij is de (inter)nationale context vaak benoemd en houden organisaties zich niet alleen binnen de regionale grenzen. Met sportinnovatie blijven organisaties in staat om in te gaan op de vraag van de consument en zo te blijven produceren. De thema's waarin Gelderland zich moet ontwikkelen zijn voeding en gezondheid. Hiervoor zijn stappen gemaakt door clusters zoals Food Valley en Health Valley op te richten.

De producten die ontwikkeld worden op het gebied van topsport kunnen ook gebruikt worden door deelnemers van sportevenementen en daarvoor zou ook een cluster opgericht kunnen worden. Dit is dan ook een van de belangrijkste aanbevelingen richting de Provincie Gelderland om zo een dergelijk cluster op te richten, waarin partijen elkaar kunnen vinden. Daarnaast zijn er aanbevelingen gedaan aan het SERC waardoor het onderwijs verbreed kan worden. Dit kan door sportinnovatie toe te voegen in verschillende minoren, waarbij samengewerkt wordt met externe partijen die zich met sportinnovatie bezighouden. Hierdoor zal de samenwerking in de Gouden Driehoek verbeteren door een juiste afstemming tussen de partijen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	9
1.1 . Achtergrond het SERC	9
1.2. Projectkader	9
1.3. Probleemstelling.....	10
1.3.1. Doelstelling	10
1.3.2. Vraagstelling	10
1.4. Onderzoek model	12
1.5. Praktische verantwoording	12
1.6. Leeswijzer	13
2. Theoretisch kader	14
2.1 Methode.....	14
2.2. (Sport)innovatie.....	15
2.2.1. Definitie	15
2.2.2. Verschil uitvinding en innovatie	16
2.2.3. Soorten innovatie	16
2.2.4. Innovatieproces.....	18
2.2.5. Open innovatie	19
2.2.6. Het innovatiesysteem	20
2.3 Sporteconomie.....	22
2.3.1. Definitie	22
2.3.2. Nationale rekeningen	22
2.3.3. Sport satellietrekening	22
2.3.4. Vilnius definitie	23
2.3.5. SBI-code	24
2.3.6. Economische Waarden	24
2.3.7. Productie	24
2.3.8. Toegevoegde waarde (BBP)	25
2.3.9. Werkgelegenheid	25
2.4. Economie van Gelderland	26
2.4.1. Productie	26
2.4.2. Toegevoegde waarde (BBP)	26
2.4.3. Werkgelegenheid	26
2.5. Relatie innovatie en economische groei	27
2.5.1. Rol binnen de macro niveau	27
2.5.2. Rol overheid.....	28
2.6. Conclusie	30

3. Methode	32
3.1. Onderzoekspopulatie en steekproef	32
3.2. Introductie onderzoek	32
3.3. Procedure en materialen	33
3.4. Semigestructureerd interview	33
3.5. Data analyse.....	34
3.6. Validiteit en betrouwbaarheid.....	34
4. Resultaten	36
4.1 Sportinnovatie	36
4.1.1. Definitie sportinnovatie.....	36
4.1.2. Innovatieproces.....	37
4.1.3. Innovatiecluster	38
4.2 Rol sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie.....	42
5. Conclusie	44
6. Discussie	46
6.1 Theoretische relevantie	46
6.2 Praktische relevantie	49
6.3 Begrenzingsen.....	49
7. Aanbevelingen.....	51
Bibliografie	55
Bijlagen.....	57
Bijlage 1 Literatuurlijst	58
Bijlage 2 CBS cijfers (BBP, werkgelegenheid)	60
Bijlage 3 Uitnodiging respondenten	61
Bijlage 4 Interviewschema sport innovatieve organisaties	62
Bijlage 5 Interviewschema actoren.....	64
Bijlage 6 Achtergrond informatie respondenten/organisaties	66
Bijlage 7 Topiclijst.....	68

1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal het projectkader worden omschreven, waarin informatie over de organisatie en de aanleiding wordt beschreven vanuit de actualiteit. Hieruit volgt een doelstelling en een hoofdvraag, de hoofdvraag wordt uiteengerafeld in theoretische, empirische en analytische deelvragen. Om het onderzoek te verduidelijken wordt er een conceptueel model opgesteld waarin de stappen van het onderzoek worden gevisualiseerd. Het hoofdstuk sluit af met de afbakening van de begrippen en een leeswijzer waarin wordt vooruitgeblikt op de volgende hoofdstukken.

1.1 . Achtergrond het SERC

Het Sport Economic Research Centre kort gezegd het SERC is een organisatie binnen de Hogeschool Arnhem en Nijmegen van het Instituut voor sport- en bewegen die zich bezighoudt met het inzicht geven in de economische aspecten van de sportsector. Dit wordt gedaan door onderzoek in deze sectoren door 3^e en 4^e jaarstudenten. SERC heeft in de voorgaande jaren onder andere onderzoek gedaan naar de toegevoegde waarde van sociale media om de sportdeelname te vergroten en hoe sportverenigingen meer inkomsten kunnen generen na de bezuinigingen van de overheid op de contributies voor sportverenigingen (ISBS, 2011).

1.2. Projectkader

In 2012 heeft SERC in samenwerking met het CBS onderzoek gedaan naar de bijdrage van sport aan de Nederlandse economie. In dit onderzoek is er een satellietrekening opgesteld waarin de bijdrage van sport wordt geuit in de waarden productie, toegevoegde waarde en werkgelegenheid (Van der Meulen, 2012) Hieruit is voortgekomen dat de sport gerelateerde consumptie op 1,3% oftewel 11,4 miljard euro is van de totale consumptie van huishoudens uit Nederland. Dit houdt in dat de aankopen die gedaan zijn binnen de satellietrekening sport vallen.

Het SERC wilt vanuit dit onderzoek een vervolgonderzoek opstellen waarin de sporteconomie van Gelderland in kaart wordt gebracht met hierin de rol van sportinnovatie. Dit zal gedaan worden doormiddel van een kwalitatief onderzoek. Hierdoor kan inzicht worden vergaard en kunnen de respondenten hun mening over dit onderwerp geven. In eerste instantie zou dit een kwantitatief onderzoek worden, maar uit vooronderzoek is gebleken dat er te weinig statistische data beschikbaar is om dit goed en volledig in beeld te brengen, doordat regionale statistische data schaars is.

Het thema dat centraal staat binnen dit onderzoek is sportinnovatie, die betrekking heeft tot de Gelderse kernsport.

De aanleiding voor het onderzoek is dat er nog geen goed beeld is omtrent het thema sportinnovatie in Gelderland, dit was ook te zien tijdens het vooronderzoek wat is uitgevoerd door Willem de Boer. Het SERC wilt meer inzicht vergaren doormiddel van interviews die afgenomen worden binnen de organisaties die zich bezighouden met sportinnovatie. Om zo verduidelijkt te krijgen wat de rol van sportinnovatie binnen Gelderland is.

1.3. Probleemstelling

Vanuit de aanleiding is goed te zien wat de probleemstelling is. Er is geen duidelijk zicht op de rol van sportinnovatie binnen de provincie Gelderland. De doelstelling die daar uit vloeit is als volgt.

1.3.1. Doelstelling

De doelstelling die is opgesteld voor dit onderzoeksrapport:

Het doel van dit onderzoek is inzicht geven in de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie en wordt er gekeken wat voor rol het clusteren hierbinnen heeft door deskresearch en het afnemen van interviews binnen de belangrijkste organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden binnen Gelderland.

1.3.2. Vraagstelling

Om de opgestelde doelstelling te behalen zijn er de volgende vragen opgesteld.

1.3.2.1. Hoofdvraag

- *Wat is de rol van organisaties die zich bezighouden op het gebied van sportinnovatie binnen Gelderland, in de Gelderse sporteconomie?*

Het vertalen van de rol van sportinnovatie wordt gedaan door verschillende economische waarden die worden besproken in het theoretisch kader. Deze economische waarden zullen worden gebruikt bij het ondersteunen van de kwalitatieve data. De economische waarden die worden aangehaald zijn productie, werkgelegenheid en bruto nationaal product ofwel de toegevoegde waarde. Deze waarden zijn ook gebruikt binnen het onderzoek dat is uitgevoerd door het CBS in samenwerking met Willem de Boer (2012). Met deze waarden wordt getracht een beeld te geven van de economie. Vooraf is moeilijk te bepalen op welke waarden de respondenten zullen ingaan, maar hierdoor is er wel een basis gecreëerd en kan er een huidige situatie worden vastgelegd.

1.3.2.2. Theoretische deelvragen

- *Wat is sportinnovatie?*
- *Welke soorten (sport)innovatie zijn er mogelijk?*
- *Wat is er bekend over de relatie tussen innovatie en zijn rol binnen de economie?*
- *Wat is de toegevoegde waarde van het clusteren (samenwerken) binnen het thema sportinnovatie?*
- *Wat is de rol van de overheid binnen het thema sportinnovatie?*

1.3.2.3. Empirische deelvragen

- *Wat zijn de meningen van de betrokken respondenten over het huidige cluster binnen de sportinnovatie in Gelderland?*
- *Wat zijn de meningen van de betrokkenen respondenten over de rol die hun organisatie die zich met sportinnovatie bezighoudt heeft binnen de Gelderse sporteconomie?*

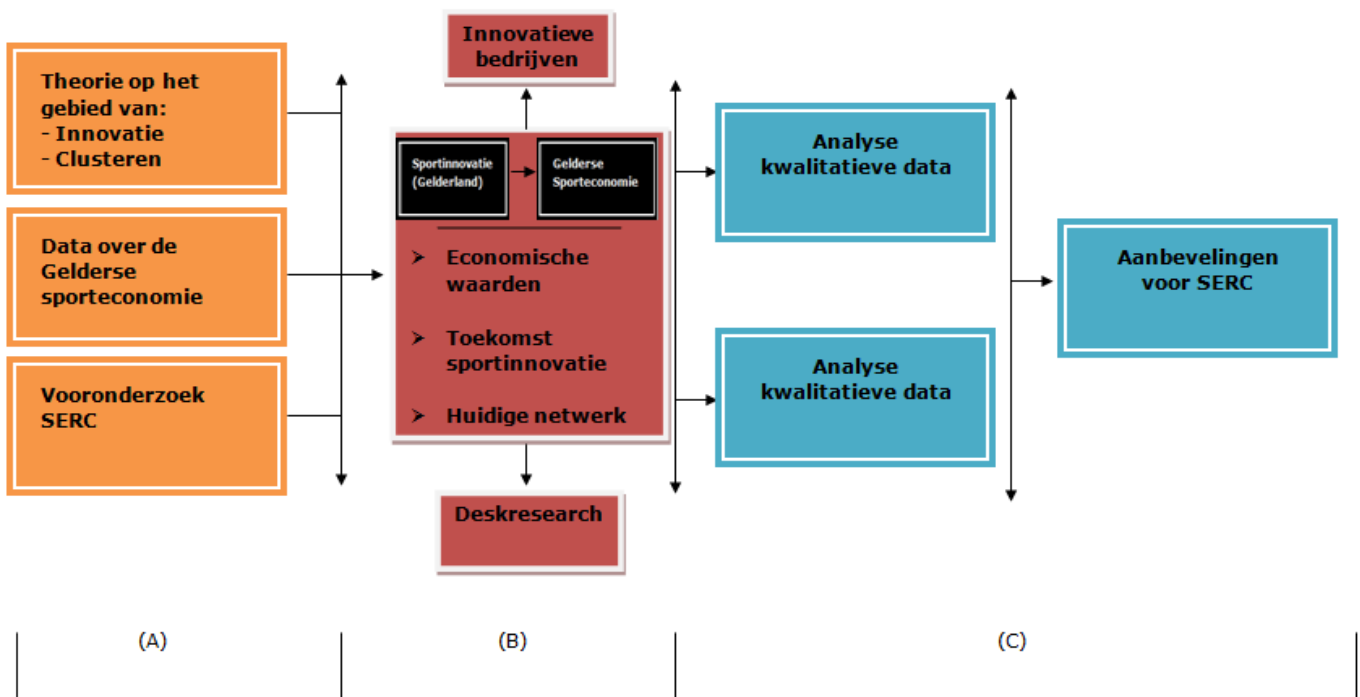
Met het huidige cluster wordt bedoeld het cluster waarin de Gelderse innovatie organisaties zich nu bevinden, hoe zo een innovatiecluster eruit ziet wordt toegelicht in het theoretisch kader.

1.3.2.4. Analytische deelvraag

- *Welke belangrijkste overeenkomsten en verschillen kunnen er worden getrokken over het clusteren van organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden binnen Gelderland*
- *Welke belangrijke overeenkomsten en verschillen kunnen worden getrokken tussen de meningen van de respondenten, over wat de rol is van de organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden binnen de Gelderse sporteconomie?*

Gekozen is voor het clusteren omdat dit een belangrijke rol speelt binnen de innovatiewereld. Hierin wordt data gedeeld en steunen verschillende stakeholders elkaar tijdens het innovatieproces.

1.4. Onderzoek model

Figuur 1.1 Onderzoeksmodel

In figuur 1.1 is het onderzoek model te zien. Deel A te zien in het conceptueel model staat voor de theoretische vraagstelling, dit wordt behandeld in het theoretisch kader. Deel B staat voor de empirische vraagstelling hierin wordt data verzameld door middel van deskresearch (CBS) en interviews die afgenomen worden bij grootste organisaties die zich bezig houden met sportinnovatie binnen Gelderland. Deel C is ondergebracht in de analytische vraagstellingen, hieruit wordt de uiteindelijke conclusie geformuleerd, waaruit de aanbevelingen volgen voor het SERC.

1.5. Praktische verantwoording

De praktische relevantie is voor het SERC: door dit onderzoek vergaren zij meer inzicht in de rol van sportinnovatie op de Gelderse economie. Zo wordt er gekeken wat nou de succes en faalfactoren zijn van sportinnovatie binnen Gelderland en hoe het innovatiesysteem eruit ziet waarin de innovatie organisaties zich bevinden eruit ziet. Hier kan op in gespeeld worden en de dienstverlening worden verbeterd vanuit het SERC. Daarnaast kan door dit verkennend onderzoek in de toekomst vervolgonderzoek uitgevoerd worden waardoor deze innoverende organisaties geholpen kunnen worden in het effectiever te werk gaan door bijvoorbeeld te clusteren en ook de verbinding binnen het huidige cluster te verbeteren.

Er is naar voren gekomen uit het vooronderzoek dat er zeer weinig data beschikbaar is en daardoor de impact van sportinnovatie op de Gelderse economie nog moeilijk te meten is. Daardoor is dit onderzoek van relevant voor de wetenschap, om zo te starten met het vergaren van inzicht over dit onderwerp en zo nog verder dit onderwerp te verduidelijken.

1.6. Leeswijzer

Het is eerste hoofdstuk na de inleiding is die van het theoretisch kader. Hierin worden de theoretische deelvragen omtrent sportinnovatie en de Gelderse sporteconomie beantwoord, afsluitend met een conclusie en antwoord op de theoretische deelvragen. De belangrijkste bevindingen zullen worden meegenomen in het vervolg van het onderzoek. Het derde hoofdstuk gaat over de methode. Hierin wordt uitgelegd en toegelicht op welke wijze dit onderzoek ingevuld wordt. Het vierde hoofdstuk bevat de resultaten die zijn vergaard tijdens de afgenomen interviews. Hierin zullen de overeenkomsten en verschillen worden bekeken en antwoord wordt gegeven op de empirische vraagstellingen. Hieruit volgt de conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de analytische deelvragen. In hoofdstuk 6 zal er worden gediscussieerd over de theoretische en praktische relevantie van dit onderzoek, daarnaast worden de begrenzings van dit onderzoek uitgelicht. Hoofdstuk 7 met de aanbevelingen zal hierop volgen, hierin worden aanbevelingen voor het SERC gegeven voor vervolgonderzoeken en eventueel voor andere partijen die betrokken waren bij dit onderzoek.

2. Theoretisch kader

In het hoofdstuk theoretisch kader worden de theoretische deelvragen beantwoord zoals die staan beschreven in de inleiding onder de kop probleemstelling. Eerst zal worden toegelicht welke literatuur er is gebruikt en waarom daarvoor is gekozen. Daarna wordt de literatuur vergeleken en worden de relevante vak gerelateerde bronnen omschreven. Het theoretisch kader eindigt met een beoordeling van de gevonden literatuur en vervolgens een conclusie waarin kort antwoord wordt gegeven op de theoretisch deelvragen.

Theoretische deelvragen:

- *Wat is sportinnovatie?*
- *Welke soorten sportinnovatie zijn er mogelijk?*
- *Wat is de toegevoegde waarde van het clusteren (samenwerken) binnen het thema sportinnovatie?*
- *Wat is er bekend over de relatie tussen innovatie en de economie?*
- *Wat is de rol van de overheid binnen het thema sportinnovatie?*

2.1 Methode

Om de theoretische deelvragen te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van wetenschappelijke artikelen. Er is gezocht met meerdere databases waaronder Google, Google Scholar en Science direct. Bij het zoeken is er gekeken naar meerdere zoektermen om zo geschikte artikelen te kunnen vinden. In bijlage 1 is een gedetailleerdere onderzoeksmethode opgenomen en kan men zien wat de gebruikte zoektermen zijn.

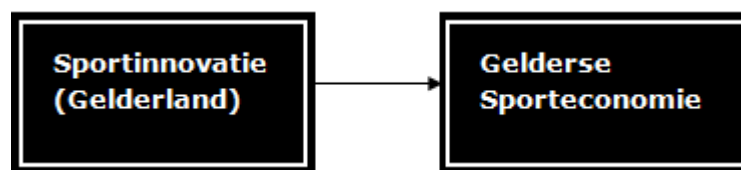
Relevante concepten:

- Sportinnovatie
 - Definitie
 - Soorten innovatie
 - Proces (modellen)
 - Regionaal innovatiesysteem

- Sporteconomie (Gelderland)
 - Definitie
 - Economische waarden
 - Economie van Gelderland

- Impact innovatie op de economie

In deze paragraaf worden de concepten zoals hiervoor omschreven onderbouwd en objectief vergeleken aan de hand van de gevonden literatuur. Het conceptueel model wat hierbij hoort ziet er als volgt uit:

Figuur 2.1 conceptueel model

2.2. (Sport)innovatie

2.2.1. Definitie

Om het begrip sportinnovatie te omschrijven zal er eerst gekeken worden naar het begrip innovatie zelf, waarna het samengevoegd wordt met het woord 'sport'. Het begrip innovatie is een zeer ruim begrip en wordt in veel sectoren toegepast. In de Van Dale wordt innovatie omschreven als 'invoering van een nieuwigheid.' Mensen denken vaak bij innoveren alleen aan producten die worden geproduceerd door Apple of de Research en Development die plaatsvindt bij universiteiten of laboratoria, dit heeft wel met innoveren te maken (Atkinson, 2013). Maar er komt meer kijken bij het innoveren, volgens Boer en During (2001) is innovatie de combinatie van een product-markt-technologie-organisatie-combinatie en duidt er dus ook op dat het product succesvol geïmplementeerd moet worden. Daarom is de meest complete definitie als volgt:

"As the deliberate introduction and application of new ideas, processes, products, or procedures designed to yield significant benefits for the production agent that adopts this new knowledge (Vila, 2014)."

Dit houdt in het wel overwogen introduceren en toepassen van nieuwe ideeën, processen of producten om zo voordeel te verkrijgen voor de organisatie die deze nieuwe kennis adopteert, de gegeven definitie omschrijft al deze facetten die komen kijken bij innovatie.

Deze omschrijving geldt voor elke sector en zo ook voor de sport. Sportinnovatie maakt het mogelijk duurzame voordeel te verkrijgen op de concurrent (Nauta F. G., 2011). Kijkend naar de gegeven definitie voor innovatie, kunnen de woorden 'production agent' vervangen worden met 'Athlete', om zo sportinnovatie te verduidelijken.

2.2.2. *Verskil uitvinding en innovatie*

Om nog duidelijker te krijgen wat innovatie inhoudt en dat het niet wordt verward met een uitvinding, heeft Fagerberg (2006) het volgende geciteerd, "*Invention is the first occurrence of an idea for a new product or process, while innovation is the first attempt to carry it out into practice.*" (Galindo, 2013). Dit houdt in dat een uitvinding het idee is van een nieuw product of proces, terwijl innovatie het daadwerkelijke uitvoeren van dat nieuwe product of proces is.

2.2.3. *Soorten innovatie*

Er zijn veel manieren waarop innovatie kan worden toegepast enkele voorbeelden zijn voeding en materiaal. Sportinnovatie kan dan ook worden onderverdeeld in verschillende type innovatie:

- Productinnovatie
- Procesinnovatie
- Marktinnovatie
- Organisatie-innovatie (Hine, 2006)

Productinnovatie

De eerste innovatie is die van productinnovatie, deze wordt als volgt gedefinieerd: '*Een sprongsgewijze veranderingen in een productsysteem*' (Kooij, 1988). Een van de bekendste voorbeelden van productinnovatie in de sport is die van de klapschaats. Een idee die jarenlang ongebruikt bij de Vrije Universiteit in de kast lag, werd geïntroduceerd bij de junioren, waarna in 1997 Tonny de Jong het EK won (Nauta F. G., 2011).

Procesinnovatie

Het tweede type innovatie is die van procesinnovatie, deze wordt als volgt omschreven: '*Verandering in een realisatie systeem*' (Kooij, 1988). Binnen de sport kan procesinnovatie verandering betekenen in het trainingsproces van een club of team of het coachen van zo een club of team.

Een voorbeeld hiervan is het Bankrasmodel (afgeleid van de Bankrashal in Amstelveen), deze werd geïntroduceerd in 1985 opgezet door Arie Selinger.

Deze revolutionaire manier van aanpakken hield in dat het team alleen voor internationale wedstrijden trainde en dus niet deelnam in een nationale competitie. Deze trainingsmethode zorgde voor zilver in Barcelona 1992 en goud in Atlanta 1996 (Nauta F. G., 2011).

Marktinnovatie

Het derde type innovatie is marktinnovatie, deze wordt als volgt gedefinieerd: '*Verandering in een behoefte systeem marktinnovatie*' (Kooij, 1988). Een voorbeeld in de sport is die van Twenty20 cup in cricket. Deze nieuwe soort van cricket werd geïntroduceerd in 2003 om de sport aantrekkelijker te maken voor het jongere publiek. Dit werd gedaan door een wedstrijd een korte speeltijd te geven, waardoor er meer vaart in het spel kwam. Door een verandering in het spel, wordt er dus een nieuwe markt aangesproken.

Organisatie-innovatie

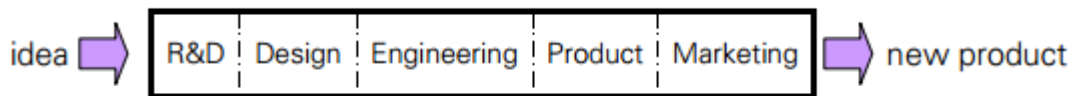
De laatste van de vier typen innovatie is die van organisatie innovatie, die heeft de volgende definitie: '*Verandering in de structuur van een organisatie*' (Kooij, 1988).

Voorbeeld uit de sport die hierbij genoemd kan worden is die van de FA Premier League voetbal in Engeland. In het seizoen 1992/1993 werd hier een verandering doorgevoerd in de organisatie. Zo kozen de twintig beste teams ervoor om uit de competitie te stappen en zelf een competitie op te starten namelijk de FA Premier League, hiervoor heette het sinds 1988 de Football League. De reden van het opstarten van een eigen competitie kwam doordat de teams het voetbal commercieel aantrekkelijker wilde maken, dit werd gedaan door de televisie rechten te verkopen (PremierLeague, 2013).

2.2.4. Innovatieproces

Het innovatieproces is een lastig proces en er zijn dan ook veel verschillende modellen voor opgesteld, echter is het een complex proces en dus lastig te vertalen naar een model. Er komt een hoop kijken van het bedenken van een idee naar het uiteindelijk in gebruik nemen door de gebruiker. De modellen die volgen zijn voorbeelden van gesloten innovatie.

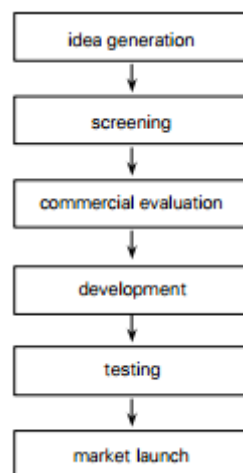
Het eerste model (figuur 2.2) met de meest simplistische weergave van het innovatieproces is het *Department-stage Model*.

Figuur 2.2 Department-Stage model (Saren, 1984)

Hierbij wordt stapsgewijs het proces van innovatie weergegeven, het idee van het Department-stage Model is dat elke department (afdeling) zijn deel doet en dan vervolgens 'overgooit' naar de volgende afdeling. Hierdoor is het Department-stage Model een procesmodel dat niet meer wordt gebruikt in de innovatie, omdat het alleen een beeld geeft welke afdelingen zich bezighouden met het innovatieproces en niet kijkt naar de activiteiten die erbij horen (Jong, 2003).

Het tweede en meer uitgebreidere model is het *Activity-stage model* (figuur 2.3). Dit model laat beter zien hoe het innovatieproces in zijn werk gaat en daarom is dit model het meest geaccepteerd als het over het innovatieproces gaat. Het Activity-stage is ontworpen door Booze *et al.* (1982), het omschrijft zes stadia die komen kijken bij het innovatieproces.

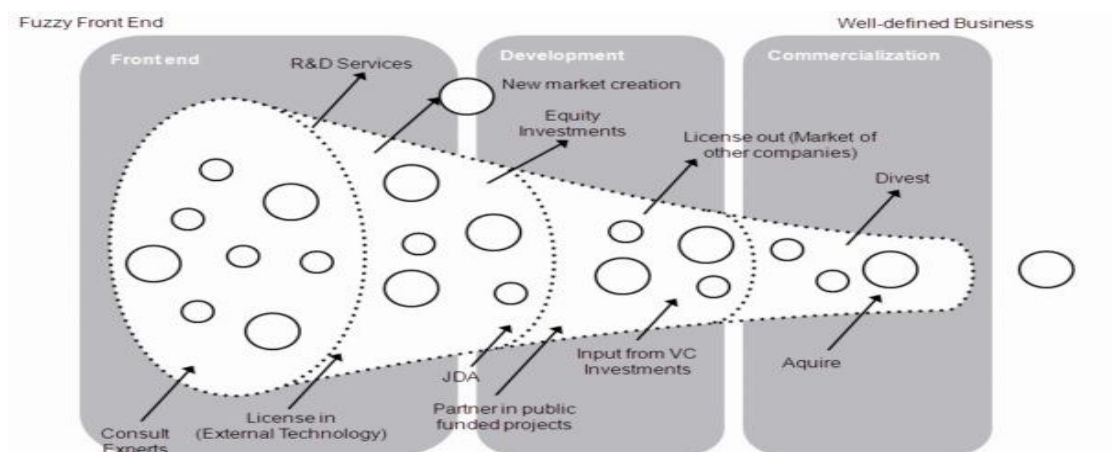

Figuur 2.3 Activity-stage model (Booze, 1982)

2.2.5. Open innovatie

Naast het gesloten innovatiesysteem zoals weergegeven in paragraaf 2.2.4. is het andere uiterste het open innovatie model. In het gesloten innovatiesysteem gaat men er dus vanuit dat het innovatieproces geheel binnen de grenzen van de organisatie blijven. Maar zoals ook te zien in is in de volgende paragraaf hebben innovatieve organisaties steeds meer te maken met stakeholders of actoren. Met het open innovatieproces wordt er dus gekeken naar andere organisaties die kunnen bijdragen aan het innovatieproces, zoals omschreven staat in het boek van Chesbrough (2006). Het open innovatieproces heeft de volgende kenmerken:

1. Er wordt gebruik gemaakt van externe partijen zoals universiteiten, bedrijven en andere onderzoeksinstituten om nieuwe ideeën en kennis op te doen.
2. Om het product of dienst te commercialiseren wordt er gezocht naar verschillende manieren om dit te verwerkelijken.
3. Het beschermen van nieuwe producten of diensten is moeilijk en daarom wordt er meer aandacht besteedt aan de 'first mover advantage' dan aan een beschermingsysteem.

Figuur 2.4 Open innovatie model volgens Chesbrough (2006)

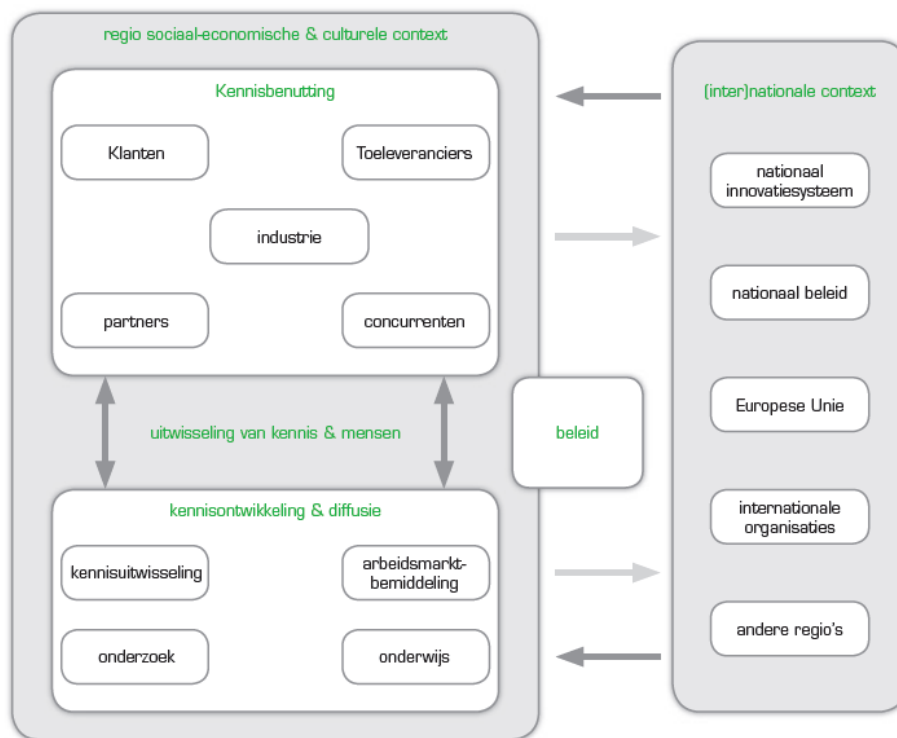
In figuur 2.4 Is het open innovatie model weergegeven. Het model geeft verschillende ideeën aan die vanuit externe partijen intern komen en vice versa.

De ideeën die zijn afgefallen kunnen worden opgepakt door een externe organisatie, die het vervolgens op de markt brengen. Te zien in het open innovatie model is dat er veel externe partijen aanbod komen bij het financieren en commercialiseren van de innovatie. Deze externe partijen zullen worden besproken in de volgende paragraaf.

2.2.6. Het innovatiesysteem

Innovatie kan een tijdrovend en duur proces zijn (Jong, 2003). Een manier om tijd en kosten te besparen is het clusteren, hierin werken organisaties samen waardoor ze van elkaar kunnen profiteren door te samenwerken, hun kennis te delen en de kosten die bij innovatie komt kijken te verdelen (Nauta F. G., 2009). Dit alles betekent dus een stimulans voor innovatie.

Om goed te kunnen zien hoe zo een innovatiecluster eruitziet heeft Autio (1998) een schema gemaakt waarin het regionale innovatiesysteem in is weergegeven. Het schema is vervolgens bewerkt door Nauta (2009)

Figuur 2.5 Het innovatiesysteem (Nauta F. G., 2009, Autio, 1998, Todtling, 2005)

Het schema laat de verschillende onderdelen en interacties zien binnen het regionale innovatiesysteem. De vijf verschillende onderdelen zullen worden beschreven.

2.2.6.1. Kennisbenutting

Binnen dit onderdeel staan de gebruikers van de kennis centraal. Organisaties gaan zowel horizontale als verticale samenwerkingsverbanden aan met verschillende actoren. Onder deze actoren vallen: klanten, partners, toeleveranciers en concurrenten, binnen zo een cluster staat meestal een grote organisatie centraal. Dit onderdeel van het schema representeert het innovatiecluster (Nauta F. G., 2009).

2.2.6.2. Kennisontwikkeling en diffusie

Het tweede deel staat voor het onderwijs en het onderzoek in een regio. Hierbij gaat het om de onderzoeken die gedaan worden bij universiteiten en hogescholen in een bepaalde regio, maar ook onderzoeken aan publieke onderzoeksinstituten. Binnen dit onderdeel staan ook de partijen die gespecialiseerd zijn in het verspreiden van kennis en talent. Partijen die hieronder vallen zijn onderwijsinstituten, agentschappen en onderzoeksinstituten (Nauta F. G., 2009).

2.2.6.3. Uitwisseling van kennis & mensen

Tussen deze twee onderdelen is het belangrijk dat er een interactief cluster plaatsvindt. Hierdoor is er een stroom van kennisuitwisseling, talenten en middelen. Binnen deze samenwerking is er een hoog onderling vertrouwen, hierdoor zijn de transactiekosten voor samenwerking laag.

Echter als er weinig interactie is tussen deze twee onderdelen, loopt het innovatieproces wat al een lang proces is, veel vertraging op. Ook is een te intensieve samenwerking tussen de partijen niet ideaal, hierdoor worden buitenstaanders vaak buitengesloten en dit komt de innovatiekracht niet ten goede (Nauta F. G., 2009).

2.2.6.4. Beleid

Het regionaal beleid speelt een belangrijke rol binnen het innovatiesysteem. Een goede samenwerking op bestuurlijk niveau is essentieel voor een goed innovatieproces binnen de regio. Het is van belang dat er binnen een regio genoeg autonomie is om de financiering beïnvloeden en eigen regels te kunnen opstellen. Dit is belangrijk omdat innovatie een proces is waar vrijheid een positieve invloed heeft (Nauta F. G., 2009) (Todtling, 2005).

2.2.6.5. (Inter)nationale context

Om als regionaal innovatiesysteem te kunnen functioneren, zijn zij sterk afhankelijk van het (inter)nationale cluster. Om als regionaal innovatiesysteem zijn doelstellingen te behalen is stimulatie vanuit de nationale context een belangrijke voorwaarde. Daarnaast ontstaat er door de (inter)nationale context nieuwe kennis, ideeën en technologie iets wat niet gegenereerd wordt in het kleine regionale systeem. (Todtling, 2005).

Dit model kan worden gebruikt om het cluster binnen Gelderland beter in kaart te brengen. Aan de hand van interviews wordt dit model getest en kan gezien worden of dit overeenkomt met hoe de situatie daadwerkelijk is.

2.3 Sporteconomie

Om te kunnen kijken welke rol sportinnovatie heeft binnen de Gelderse economie, moet sporteconomie eerst worden gedefinieerd. Waaruit bestaat sporteconomie en wat zijn de belangrijkste economische waarden binnen het thema sporteconomie. Hier zal dus grotendeels de vraag 'Wat is sporteconomie?' worden beantwoord. Daarnaast worden de economische waarden toegelicht waaruit de economie opgemaakt kan worden. Daarvoor is gekeken naar het onderzoek van het CBS waarin de sporteconomie van Nederland en ook Gelderland in weergegeven wordt.

2.3.1. Definitie

Om te beginnen zal het woord 'economie' worden gedefinieerd. De definitie die de Van Dale voorlegt is als volgt: *'economie is een wetenschap die zich bezighoudt met de productie, consumptie en distributie van schaarse goederen en diensten.'*

Sporteconomie wordt als volgt gedefinieerd, volgens het CBS (2013): *alle stromen van goederen, diensten en geld die te maken hebben met bestedingen aan sport.*

Om precies te kunnen zeggen wat eronder sport valt, is het van belang een aantal concepten toe te lichten. De concepten die van belang zijn bij het definiëren van de sporteconomie zijn de concepten, nationale rekeningen, sport satelliet rekening en de Vilnius definitie

2.3.2. Nationale rekeningen

De nationale rekeningen geven de transacties die in Nederland plaatsvinden weer. De nationale rekeningen hebben als eis dat de producten die verkocht worden ook moeten zijn aangekocht (SNA 2008, UN et al., 1993; ESR 1995). De nationale rekeningen hebben als macro economische kengetallen bruto binnenlands product (bbp), de consumptieve bestedingen en de werkgelegenheid. De nationale rekeningen zijn vervolgens weer onderverdeeld in verschillende goederengroepen, de goederengroep waarop nu naar gekeken wordt is die van de sportindustrie.

2.3.3. Sport satellietrekening

De sport satellietrekening is onderdeel van de nationale rekening. De sport satellietrekening is een van de zes satellietrekeningen die opgezet is door het CBS. De vijf andere satellietrekeningen zijn de milieurekeningen, de Social accounting Matrix, de groeirekeningen, de nationale rekeningen en de Satellietrekening toerisme (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010, 2012).

Van deze vijf satellieten is de sport satellietrekening de zesde, deze beschrijft de macro-economische bijdrage van sport aan de nationale economie (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006, 2008 en 2010, 2012). Er wordt dan gekeken of het sport gerelateerde producten of diensten zijn.

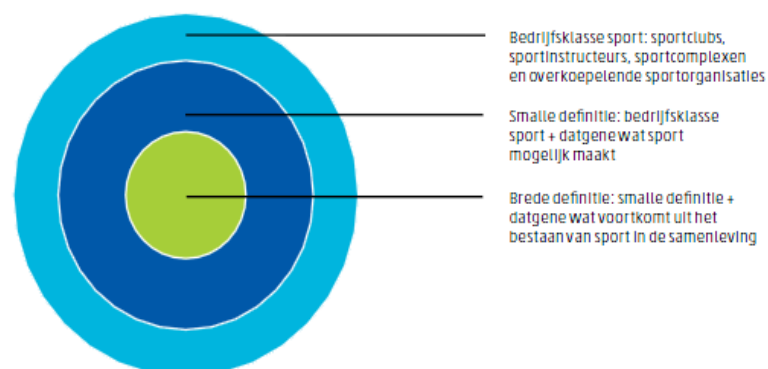
2.3.4. Vilnius definitie

Om na te gaan of het een sport gerelateerde product of dienst is, wordt er gekeken naar de Vilnius definitie. Deze definitie is opgesteld in 2007 door de Europese werkgroep, binnen deze definitie wordt een afbakening gegeven voor de sporteconomie. Er is een drietal definities opgesteld binnen de Vilnius definitie (figuur 2.6), *de statische definitie*, *de smalle definitie* en *de brede definitie*.

Statische definitie: binnen de statische definitie vallen de bedrijfsactiviteiten van sportclubs, sportinstructeurs, sportcomplexen, en overkoepelende sportorganisaties (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006, 2008 en 2010, 2012).

Smalle definitie: De smalle definitie geeft een grotere groep weer binnen de sporteconomie, hieronder vallen alle diensten en goederen uit andere bedrijfstakken die sport mogelijk maken. Voorbeelden hiervan zijn sportschoenen en racefietsen.

Brede definitie: Binnen deze definitie valt alles wat voortvloeit uit sport. Voorbeelden hiervan zijn sportuitzendingen, sporttijdschriften en uitgaven aan horecagelegenheden van consumenten bij sportevenementen.

Figuur 2.6 Schematische weergave van de Vilnius definitie (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006, 2008 en 2010, 2012)

2.3.5. SBI-code

Ieder bedrijf dat zich in schrijft bij de Kamer van Koophandel krijgt een SBI-code. Hiermee wordt de kernactiviteit van het bedrijf aangegeven. SBI staat voor Standaard bedrijfsinstelling en is ingevoerd door het CBS om zo bedrijven in te kunnen delen (KvK, 2014). Om de sport economische activiteiten in de statistische definitie te weergeven is er een SBI-code ontwikkeld, sport heeft de SBI-code 93.1 (KvK, 2014).

2.3.6. Economische Waarden

Om te kunnen zien wat voor impact een organisatie heeft op de economie van een gebied, zijn er economische waarden waaraan dit gezien kan worden. De economische waarden die worden gebruikt worden toegelicht.

De economische indicatoren die naar voren komen zijn:

- Productie
- Toegevoegde waarde (BBP)
- Werkgelegenheid

Dit zijn de indicatoren die zijn gebruikt in het onderzoek van het CBS (2012) waarin is gekeken wat voor impact sport heeft op de economie van Nederland, daarom zijn ze ook bij dit onderzoek gebruikt om zo te kunnen vergelijken.

2.3.7. Productie

Om te kijken wat voor impact een organisatie heeft op de economie, is het kijken naar de productie van zo een innovatief bedrijf een goede indicator. In 2010 was de totale productie binnen de sporttak 10,5 miljard euro (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010, 2012). Hier wordt over de brede definitie van sport volgens de Vilnius definitie. De sport gerelateerde productie van producten of diensten is 0,9% van de totale Nederlandse productie (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010, 2012). De verschillende bedrijfstakken die worden besproken zijn *sport, recreatie en fitness, handel en horeca, onderwijs, industrie, overheidsdiensten* en *overige bedrijfstakken*. Het CBS (2012) heeft de volgende omschrijving van de definitie productie: *De productie omvat de waarde van alle voor de verkoop bestemde goederen (ook de nog niet verkochte) en de ontvangsten voor bewezen diensten. Verder omvat de productie producten met een marktequivalent die voor eigen gebruik zijn geproduceerd zoals investeringen in eigen beheer, eigen woningdiensten en landbouwproducten voor eigen consumptie door landbouwers. De productiewaarde hiervan wordt berekend door de geproduceerde hoeveelheid te waarderen tegen de prijs die de producent bij verkoop zou hebben ontvangen.*

2.3.8. Toegevoegde waarde (BBP)

Het begrip toegevoegde waarde houdt in de waarde die een producent toegevoegd aan het product tijdens de productie (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010, 2012). De toegevoegde waarde wordt uitgedrukt in bruto binnenlands product (BBP). De toegevoegde waarde van sportproducten is in 2010 5,4 miljard, dit is 1% van de totale toegevoegde waarde van de Nederlandse economie namelijk 524 miljard. Net als bij de productie zijn de takken *sport, recreatie en fitness, handel en horeca, onderwijs, industrie, overheidsdiensten en overige bedrijfstakken* het belangrijkst. Het CBS heeft de volgende definitie voor het BBP: *Het eindresultaat van de productieve activiteiten van de ingezeten productie-eenheden. Het is gelijk aan de toegevoegde waarde tegen basisprijzen van alle bedrijfsklassen samen, aangevuld met enkele transacties die niet naar bedrijfsklassen worden verdeeld. De toegevoegde waarde (basisprijzen) per bedrijfsklasse is gelijk aan het verschil tussen de productie (basisprijzen) en het intermediair verbruik (aankoopprijzen). De onverdeelde transacties betreffen het saldo van product gebonden belastingen en subsidies en het verschil toegerekende en afgedragen btw. Het bbp is ook gelijk aan de waarde van het in Nederland gevormde inkomen.*

2.3.9. Werkgelegenheid

De laatste economische indicator is die van werkgelegenheid. Gekeken wordt naar de sport gerelateerde werkgelegenheid. Het is echter wel lastig deze indicator goed in te schatten, omdat lastig is te weten hoeveel mensen in een organisatie zich daadwerkelijk bezighouden met de sport gerelateerde productie van goederen of diensten.

In 2010 zijn er 150.000 mensen werkend in de sporteconomie van Nederland. Dit is 1,7% van de totale werkende mensen in Nederland, dit zijn er namelijk 8,6 miljoen. Tot deze arbeiders horen werknemers en zelfstandigen die betaalde krijgen voor de arbeid die zij verzetten. Arbeiders worden al geteld wanneer ze bijvoorbeeld maar een uur per week werken (CBS, Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010, 2012).

2.4. Economie van Gelderland

Om wat meer te weten te komen over de economie van Gelderland, zullen de drie economische waarden die zijn gebruikt bij het bekijken van de impact van sport op de Nederlandse economie, ook worden geanalyseerd aan de hand van gegevens die beschikbaar zijn binnen het CBS. Hierbij wordt gekeken naar alle sectoren binnen Gelderland en vergeleken met die van Nederland.

2.4.1. Productie

Helaas is de productie binnen Gelderland niet gevonden binnen het CBS. Daardoor zal er dus gekeken worden naar de algemene cijfers binnen Nederland om te vergelijken.

2.4.2. Toegevoegde waarde (BBP)

Het totaal bruto binnenlands product van Nederland bedroeg in 2013 543 miljard euro (CBS, 2014) (bijlage 2). Echter is niet bekend hoeveel Gelderland in 2013 aan het BBP bijdroeg. Daarom wordt het jaar 2011 vergeleken met elkaar te zien in tabel 2.7. In 2011 bedroeg het BBP in Nederland 554 miljard euro, waarin Gelderland een bijdrage had van 60 miljard euro (12,1%) (CBS, 2014).

	Onderwerpen	Bbp (marktprijzen)	Bbp per inwoner
Regio's	Perioden	mln euro	euro
Gelderland (PV)	1997	35 415	18 727
	1998	37 529	19 739
	1999	39 782	20 796
	2000	42 838	22 233
	2001	45 929	23 653
	2002	47 482	24 290
	2003	48 716	24 808
	2004	49 659	25 214
	2005	51 376	26 028
	2006	54 795	27 711
	2007	58 162	29 353
	2008	60 198	30 289
	2009	58 993	29 570
2010	59 414	29 680	
2011*	60 490	30 129	

Tabel 2.7 Regionale rekeningen; kerncijfers Gelderland (CBS, 2014)

2.4.3. Werkgelegenheid

Bij het bekijken van de totale impact van sport in Nederland, kwam naar voren dat er 8,6 miljoen mensen in 2010 werkzaam waren in Nederland.

In 2013 waren er 9.153.000 mensen werkzaam binnen Nederland, waarvan 951 duizend in Gelderland. Dit zorgde ervoor dat Gelderland een aandeel had van 10,4% aan de totale beroepsbevolking van Nederland.

Onderwerpen		Beroepsbevolking		
		Totaal beroepsbevolking	Werkzame beroepsbevolking	Werkloze beroepsbevolking
Perioden	Regio's	x 1 000		
2013 4e kwartaal	Gelderland (PV)	951	876	75

Tabel 2.8 Werkgelegenheid Gelderland (alle sectoren) (CBS, 2013)

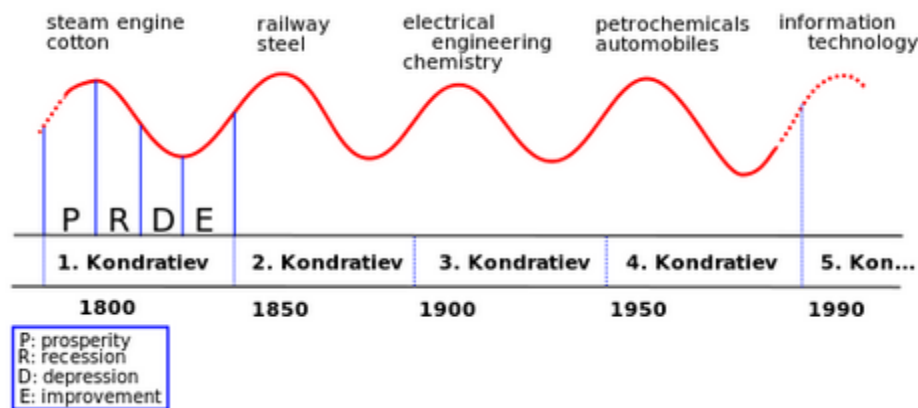
2.5. Relatie innovatie en economische groei

Na het begrip innovatie en sporteconomie te hebben onderzocht, is het van belang wat er bekend is over de rol van innovatie op de economische groei in het algemeen. Om dit te kunnen onderzoeken, is er gekeken naar economen en hun theorieën over de impact van innovatie op de economie. Daarnaast is er gekeken naar de rol die de overheid heeft om innovatie te stimuleren.

2.5.1. Rol binnen de macro niveau

Een van de economen die de belangrijke rol van innovatie op de economische groei benadrukte was Schumpeter, deze Oostenrijkse econoom was van mening dat een entrepreneur of ondernemer door middel van innovatie een hogere winst behaalde. De entrepreneur krijgt door proces of product innovatie een betere positie, waardoor hij dus de kans krijgt om een hogere winst te behalen. Samengevat is innovatie dus goed voor de groei en winst van een organisatie (Galindo, 2013). Echter is de entrepreneur wel afhankelijk van financiële instituties, hierbij komt het beleid in een land of regio dus kijken. De stimulatie van entrepreneurs doormiddel van financiën, zorgt er ook weer voor dat meer entrepreneurs gaan innoveren (Galindo, 2013).

Schumpeter was van mening dat innovatie zorgde voor de opwaartse trends in de economische groei zoals te zien in figuur 2.9.

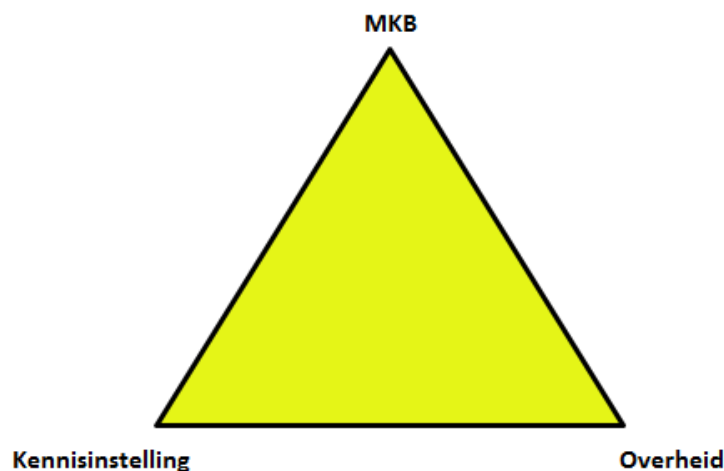

Figuur 2.9 De Kondratieff golven (Nikolai Kondratieff, 1920) (Wikipedia, 2014)

De Kondratieff golven (figuur 2.9) bedacht door Russische econoom Nikolai Kondratieff en ondersteund door Schumpeter, geeft aan hoe grote innovaties zorgde voor opwaartse trends in de economie. Deze golven stonden voor een cyclus van rond de 50 of 60 jaar en zijn ontstaan door innovatieclusters.

2.5.2. Rol overheid

De overheid speelt een belangrijke rol bij innovaties die op de markt gebracht moeten worden. De rijksoverheid zorgt doormiddel van innovatiekredieten en fiscale voordeel dat het aantrekkelijker is voor organisaties om te innoveren. Want ook de overheid erkent dat innoveren de economische groei van een land stimuleert. Zo heeft de Provincie Gelderland verschillende regelingen om het innovatieproces te bevorderen. Samen met de MKB'ers, de kennisinstellingen vormt de overheid de gouden driehoek, waarin de samenwerking wordt geoptimaliseerd (figuur 2.10) (Rijksoverheid, 2014).

Figuur 2.10 Gouden driehoek

De Provincie Gelderland is instaat om subsidies te verstrekken, om zo het onderzoek te kunnen financieren. Zo kan een MKB tot 50% van hun kosten vergoed krijgen tot maximaal 10.000 euro. Daarnaast verstrekken ze leningen en dragen ze bij aan de subsidiabele kosten tot maximaal 50.000 euro per samenwerking (Gelderland, 2014). Naast de financiële ondersteuning kan de provincie Gelderland ook helpen bij het leggen van contacten met kennisinstellingen. Doordat de Provincie Gelderland een groot netwerk heeft door het opzetten van verschillende innovatieplatforms zoals Health Valley, Food Valley en een samenwerking heeft met het Twents innovatieplatform (Healthvalley, 2014). Hierbinnen kunnen organisaties samenwerking zoeken en afspraken maken met elkaar. Health Valley richt zich vooral op de gezondheidszorg, waar Food Valley zich voornamelijk richt op voeding. Het netwerk bevindt zich niet alleen regionaal maar richt zich ook (inter)nationaal (Healthvalley, 2014).

Door deze ondersteuning vanuit de overheid wordt het een stuk aantrekkelijker voor ondernemers om te gaan innoveren. Dit jaar is er ook meer geld vrijgemaakt om financiële steun te kunnen. In 2020 wilt de overheid weer 80 miljoen euro extra gaan besteden aan kansrijke projecten, om ze te ondersteunen (Rijksoverheid, 2014).

2.6. Conclusie

Binnen het theoretisch kader is er antwoord gegeven op de theoretische deelvragen:

- *Wat is sportinnovatie?*
- *Welke soorten sportinnovatie zijn er mogelijk?*
- *Wat is de toegevoegde waarden van het clusteren (samenwerken) binnen het thema sportinnovatie?*
- *Wat is er bekend over de relatie tussen innovatie en de economie?*
- *Wat is de rol van de overheid binnen het thema sportinnovatie?*

Na het bestuderen van de theorie die er is omtrent de thema's sportinnovatie en sporteconomie en de relatie hiertussen, kan er antwoord gegeven worden op de theoretische deelvragen. De eerste vraag: Wat is sportinnovatie? Kan worden omschreven door de gevonden definitie. Sportinnovatie is het introduceren van een nieuw idee, product of proces waarmee de gebruiker voordeel kan behalen op de concurrent. Daarnaast moet het product succesvol worden geïmplementeerd in de sport. De sportinnovatie kan worden onderverdeeld in vier verschillende soorten. Productinnovatie, procesinnovatie, marktinnovatie en organisatie-innovatie, wat antwoord geeft op de vraag welke soorten sportinnovatie er mogelijk zijn. Het nieuwe product of de nieuwe dienst gaat eerst een heel proces door voordat het op de markt komt. Dit proces kan plaatsvinden in een gesloten of open innovatieproces. Waarbij in het gesloten innovatieproces de stappen van idee tot en met nieuw product binnen de organisatie plaatsvindt. Bij open innovatie wordt er gebruikt gemaakt van externe partijen en wordt er minder aandacht besteed aan het geheimhouden van het product.

Tijdens het innovatieproces is het innovatiecluster een belangrijk aspect en heeft dus een hoge toegevoegde waarde. Zoals aangegeven in het model van F. Nauta (2009), waarin de verschillende interacties binnen het innovatiecluster of innovatiesysteem zoals F. Nauta het noemt plaatsvinden. Binnen het innovatiecluster wordt er veel samengewerkt, er wordt kennis benut en ontwikkeld terwijl er ook kennis en mensen worden uitgewisseld. Binnen dit innovatiecluster is de (inter)nationale context ook van groot belang omdat daar ook veel kennis, ideeën en technologieën vandaan komen die niet kunnen worden gegenereerd binnen het regionale innovatiecluster.

Het beleid wat is gesteld binnen het innovatiecluster is van groot belang, hier komen punten in voor die inspelen op de financiële ondersteuning en de vrijheid die innovatieve organisaties hebben. Het innovatiecluster versnelt het innovatieproces waardoor kosten lager blijven en tijd en energie effectiever worden gebruikt.

Wat is er bekend over de relatie tussen innovatie en de economie? Innovatie zorgt ervoor dat er een opwaartse trend is te zien binnen de economie, ook wel de Kondratieff golf genoemd. Daarnaast is het voor ondernemers belangrijk om te innoveren doordat zij hierdoor een betere positie krijgen op de markt door hun vernieuwende product en zo meer winst kunnen generen. Echter is hier wel een belangrijke rol weggelegd voor financiële instituten, waarvan de overheid onderdeel is. De overheid biedt innovatiekredieten en fiscale voordelen aan voor innovatie organisaties. Daarnaast is er vanuit de overheid een subsidieregeling waardoor organisaties 50% van hun innovatiekosten vergoed kunnen krijgen tot 10.000 euro maximaal. De overheid maakt samen met de innovatieve organisaties of MKB'ers en de kennisinstellingen de gouden driehoek waarin de samenwerking wordt geoptimaliseerd. Naast de financiële steun kan de overheid ook helpen met het leggen van contacten tussen organisaties waardoor het netwerk vergroot wordt.

3. Methode

In dit hoofdstuk wordt de methodiek van het onderzoek toegelicht en verantwoord. Hierbij is gekeken op welke manier de onderzoeksvraag het beste kan worden beantwoord.

3.1. Onderzoekspopulatie en steekproef

Onder de populatie vielen de organisaties die zich bezighielden met sportinnovatie. Dit is vastgesteld door de organisaties te zoeken die het SBI nummer 93.1 bevatten en dus onder de statistische definitie van sport vallen, maar ook de actoren die binnen het cluster vallen. De interviews zijn afgenomen in de periode 6 mei 2014 tot en met 23 mei 2014. Aan dit onderzoek hebben acht organisaties meegedaan die zich bezighouden met sportinnovatie binnen Gelderland. Drie organisaties die opereren binnen het cluster en vijf organisaties die daadwerkelijk innoveren op het gebied van sport binnen Gelderland. Omdat de vormen van markt en organisatie innovatie zeldzaam zijn binnen de sportinnovatie, is er gekozen om organisaties te interviewen die zich bezighouden met product of proces innovatie.

Contactpersoon	Organisatie	Plaats
Ignaat Verhees	MyLaps	Nijmegen
Arjan Bijl	Kamer van Koophandel (Syntens)	Arnhem
Marc Budel	Provincie Gelderland	Arnhem
Marc van der Zande	Innosport NL	Arnhem
Igo Krabbenborg	Nijha	Lochem
Jeroen Wouters	Nizo	Arnhem (Ede)
Dorith Schutte	Zoneparcs	Elst
Bas van Dooren	Shimano NL	Nunspeet

Figuur 3.1 Onderzoekspopulatie

Achtergrond informatie over de respondenten en de organisatie waarvoor zij werkzaam zijn is te vinden in bijlage 6.

3.2. Introductie onderzoek

Voorafgaand aan de afname van het onderzoek zijn de organisaties benaderd aan de hand van een e-mail (bijlage 3). Hierin stelde ik mijzelf voor en werd introduceerde ik mijn onderzoek. Aan het eind van de mail werd er aan de respondent gemeld dat zij aan het einde van de week gebeld werden, om te vragen of zij deel wilde nemen aan het onderzoek. De organisaties werd gemeld dat ze na een week gebeld zouden worden, zo was er altijd een reden om alsnog te bellen en in contact te raken.

Dit alles is gedaan onder begeleiding van Willem de Boer die acteerte als praktijkbegeleider en zeer actief binnen het thema sporteconomie is.

Aan het eind van de week werd de respondent gecontacteerd en gevraagd of hij/zij interesse had om deel te nemen aan het onderzoek. Vervolgens werd er een afspraak gemaakt om het interview af te nemen en waar deze plaats zou vinden. Er is ervoor gekozen om het interview bij de organisatie zelf houden om de respondent op zijn gemak te laten voelen in zijn eigen omgeving.

3.3. Procedure en materialen

Omdat er nog weinig bekend is over het onderwerp sportinnovatie binnen de Gelderland is er gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Wat hierbij centraal staat is het beschrijven welke rol organisaties hebben die zich met sportinnovatie bezighouden binnen de Gelderse economie. Dit is iets wat niet gedaan kan worden met statistische gegevens. Hierbij wordt dus het thema inzichtelijk gemaakt en wordt het verder verkend. Dit is gedaan door onderwerpen zoals clusteren, economische waarden en de algemene impact van sportinnovatie op de economie van Gelderland naar voren te laten komen. In het interview werd er gevraagd naar de mening van de respondent over deze onderwerpen. De vragen zijn gesteld in een semigestructureerd interview. In bijlage 7 is de topiclijst te vinden waarin de onderwerpen naar voren komen die zijn gebruikt in het interview. Deze topiclijst is gebaseerd op de bevindingen die zijn gedaan in het theoretisch kader. Aan het eind van het interview werd gevraagd of de respondent interesse had in het uitgewerkte onderzoek.

3.4. Semigestructureerd interview

Er is gekozen om een semigestructureerd interview af te nemen (Gratton, 2011). Eén interview nam ongeveer 45 minuten in beslag. De actoren en de daadwerkelijke innovatieve organisaties krijgen beiden een ander interviewschema. Er waren vooraf vaste vragen geformuleerd, maar bij onduidelijkheden of als er nog meer informatie te verkrijgen was, konden de vragen veranderd worden of werd er doorgevraagd. Op deze manier kunnen er onverwachte gegevens naar voren komen en laat de respondent zijn eigen mening en inzicht naar voren komen. De interviewschema's (bijlage 4/5) zijn gebaseerd op de onderwerpen die ook in het theoretisch kader naar voren zijn gekomen.

Tijdens het interview is ervoor gekozen om aantekeningen te maken om onderwerpen goed te kunnen interpreteren. Omdat het analyseren en verwerken van interviews relatief veel tijd en energie kost is er voor een kleinere steekproef gekozen. Een van de acht interviews is afgenomen via de mail.

Dit omdat de respondent geen tijd had om een interview fysiek af te nemen. Hiervoor is er een speciaal interviewschema opgesteld waarin vragen verder werden toegelicht en er ruimte was om te kunnen antwoorden.

3.5. Data analyse

Na het afnemen van de interviews en het opnemen daarvan volgt het coderen van de kwalitatieve gegevens, dit wordt gedaan aan de hand van de methode uit het boek van Gratton & Jones (2011). Hierin wordt de coderingmethode omschreven. Dit is een proces van gegevensvermindering en het structureren van het geheel. De codes of labels zijn gebaseerd op de vragen die zijn gesteld tijdens het interview, die weer gebaseerd zijn op de informatie verkregen uit het theoretisch kader.

Bij het coderen wordt er gestart met de open codering, hierin worden de transcripties zorgvuldig na gelezen en citaten of uitspraken die belangrijk zijn voor de onderzoeksvraag worden geïdentificeerd en ondergebracht bij een label. Dit alles is gedaan met behulp van hardcopy's van de transcripties. In fase 2 staat het herlezen van de codes en het eventueel aanvullen met nieuwe codes of labels centraal, dit is de axiale codering. In de fase die hierna volgt wordt er gekeken naar bepaalde verbanden die plaatsvinden in de labels. Daarnaast wordt er gekeken of labels bij elkaar ondergebracht kunnen worden en of codes kunnen worden gerangschikt, dit is fase 3.

In fase 4 wordt er gekeken naar de verbanden die gelegd kunnen worden tussen de verbanden, hierin wordt zowel gekeken naar tegenstrijdige als bevestigende gegevens. Deze fase wordt de selectieve codering genoemd (Gratton, 2011). Met deze manier van coderen wordt de kans verkleind dat belangrijke gegevens over het hoofd gezien worden en dus niet worden meegenomen in het onderzoek. Dit verschijnsel wordt verkleind door de stappen die worden genomen in het coderingproces.

3.6. Validiteit en betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van dit onderzoek te verhogen is er op een aantal punten gelet. Tijdens de gesprekken is er gebruik gemaakt van opnameapparatuur. Deze opnames zijn vervolgens uitgewerkt en het ruwe materiaal is bewaard gebleven, zodat dit eventueel nog gebruikt kan worden voor een her-analyse. Daarnaast is er nauw contact gehouden met de opdrachtgever Willem de Boer bij het uitvoeren van het onderzoek. Doordat er maar één opdrachtgever is, ontstaat er betere communicatie en ligt de samenwerking meer op één lijn. Tot slot zijn de resultaten stapsgewijs vastgelegd, waardoor de betrouwbaarheid van de analyse hoger ligt. Deze manier van analyseren is eerder besproken in dit hoofdstuk bij paragraaf data analyse (Verhoeven, 2011).

Om de validiteit van het semigestructureerde interview goed te garanderen. Is er eerst gekeken of de interviewschema's content valide zijn. Dit is gedaan door Willem de Boer, hij is een expert op dit gebied en kan een kritische beoordeling geven. Bij het afnemen van de interviews is er gekozen om het interview af te nemen in een vertrouwde omgeving, namelijk bij de organisaties zelf of bij de persoon thuis. Hierdoor waant de respondent zich in een vertrouwde omgeving, wat positief is voor de validiteit (Verhoeven, 2011).

4. Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de empirische vraagstellingen worden beantwoord. De empirische vraagstellingen zijn als volgt:

- *Wat zijn de meningen van de betrokken respondenten over het huidige cluster binnen sportinnovatie in Gelderland?*
- *Wat zijn de meningen van de betrokken respondenten over de impact die hun organisatie die zich met sportinnovatie bezighoudt heeft op de Gelderse sporteconomie?*

De hoofdstuk indeling is gelijk aan het theoretisch kader, waarin begonnen wordt met het hoofdstuk sportinnovatie, gevolgd door het hoofdstuk sporteconomie en de economie van Gelderland. Om de empirische vraagstellingen te beantwoorden zijn er acht respondenten geïnterviewd, waarvan er twee acteerde als intermediaire, één als overheid en vijf als MKB'er. De geïnterviewde hebben allemaal vragen gehad over het cluster waarin ze acteren en over het sport economische aspect, daarom geven ze allemaal antwoord op de empirische vraagstellingen.

4.1 Sportinnovatie

4.1.1. Definitie sportinnovatie

Elk interview begon met de vraag hoe de respondenten sportinnovatie definieerde. Een belangrijke vraag omdat dit nog altijd een uiteenlopende gedachte is, zo ook in de literatuur. Kijkend naar de antwoorden die zijn gegeven tijdens de interviews, is het meest overeenkomende antwoord dat sportinnovatie een vernieuwing is binnen de sport. Bijl (2014) van de Kamer van Koophandel omschrijft innovatie als een groter geheel dan alleen een vernieuwing. Innovatie is volgens hem het gehele proces waarbij succes en mislukking factoren zijn en samenwerking essentieel is. Van der Zande (2014) van Innosport NL geeft aan dat het bij sportinnovatie puur om een vernieuwing gaat. In het domein van de sport betekent het een voorsprong tegenover het bestaande. Waarbij ook kennis gebruikt wordt vanuit andere domeinen dan de sport. Van der Zande (2014) zegt: 'Innovatie heeft vaak ook een licht economische context, je moet er bedrijfsmatig mee omgaan. Dit betekent niet dat het altijd om een economische vernieuwing gaat. Maar de markt in sport heeft soms ook andere rendementen dan geld, zoals sport en gezondheid. Maar het moet wel een bepaald voordeel opleveren.' Deze definities van sportinnovatie laat zien dat mensen een verschillende blik hebben op sportinnovatie vanuit hun organisatie.

4.1.2. Innovatieproces

Het innovatieproces is een proces wat chaotisch en veel tijd kan kosten zoals is gebleken in het theoretische gedeelte van dit onderzoek. Er is gevraagd aan de respondenten hoe het innovatieproces binnen hun organisatie verloopt en welke partijen daarbij betrokken zijn. Overeenkomt dat veel van de geïnterviewde organisaties samenwerkt met kennisinstellingen zoals universiteiten en hogescholen (Verhees, 2014, Schutte, 2014 van der Zande, 2014 Krabbenborg 2014 en Wouters 2014). Nizo maakt vooral gebruik van mensen die zijn gepromoveerd vanuit een wetenschappelijke opleiding, maar daarnaast ook van internationale studenten. De Kamer van Koophandel neemt de rol op zich om innovatieve organisaties in contact te brengen met deze kennisinstellingen.

Bij het ontwikkeltraject wordt er een doelstelling opgezet volgens Verhees (2014) van MyLaps, hij geeft aan: 'Van wat er onderzocht moet minimaal 80% tot een uiteindelijk product leiden.' Terwijl Bijl (2014) het volgende aangeeft: 'Sportinnovatie is die samenwerking zoeken, het uithoren, testen en falen.' Daarnaast geven Verhees (2014) en Schutte (2014) aan gebruik te maken van externe organisaties tijdens het innovatietraject, zo geeft Schutte (2014) aan dat zij gebruik maakt heeft gemaakt van een industriële ontwerper om tekeningen te maken. Verhees (2014) vertelt dat MyLaps ook gebruik maakt van externe organisaties omdat zij niet alles zelf kunnen ontwikkelen, als bepaalde producten tailormade moeten zijn. Nijha verschilt hierin en is een organisatie die hun proces grotendeels binnenshuis houdt. Het begint bij de R&D die gevoed wordt door de sales afdeling, die geluiden opvangt vanaf de markt. Vervolgens wordt het product binnenshuis ontworpen door de designer en vervolgens komt het in handen van het marketingsegment binnen Nijha, die het op de markt brengt (Krabbenborg, 2014). Nijha gebruikt de kennisinstellingen zoals de HAN inspiratie voor nieuwe speeltoestellen.

Wouters (2014) vertelt dat: 'Het innovatieproces binnen Nizo een keten van activiteiten is, eerst komt het project binnen bij de business development, dan komen de experts erbij kijken en dat zijn de gepromoveerde wetenschappers, vaak hebben die ook de taak als projectleider. Vervolgens komen er een aantal mensen bij die werkzaam zijn in het lab, dit zijn vooral de technische mensen, dit is echter afhankelijk van de grote van het project.' Kijkend naar de verschillende organisaties wordt er gebruik gemaakt van een open en gesloten innovatieproces.

4.1.3. Innovatiecluster

De antwoorden die binnen dit onderwerp zijn gegeven, zijn gebaseerd op het innovatiesysteem van F. Nauta die is besproken in het theoretisch kader. Binnen het innovatiesysteem wordt er gekeken naar kennisbenutting kennisontwikkeling en diffusie, uitwisseling van kennis en mensen, beleid en naar de (inter)nationale context. Daarnaast wordt er gekeken naar de mening van de respondenten over hoe het huidige cluster en hoe het cluster er in de toekomst eruit dient te zien. En wat zijn nou succes en faalfactoren binnen het innovatiecluster. Kijkend naar de uitspraken wordt de Gouden Driehoek erg belangrijk gevonden, vooral vanuit de ondersteunende partijen waarin het bewust wordt uitgesproken. Zo geven van der Zande (2014) en Bijl (2014) het belang aan van de Gouden Driehoek. 'Samenwerken is de basis voor innovatie en als dat niet gedaan wordt door de intermediaire en de MKB. Dus als die driehoek niet goed is verbonden dan gaat het niet werken' (Bijl, 2014).

Iedereen geeft zowel direct als indirect aan dat er samenwerking tussen hun organisatie, de kennisinstellingen en de overheid is en er dus sprake is van de Gouden Driehoek. Ieder organisatie waarmee gesproken is wordt ofwel ondersteund door de overheid doormiddel van subsidiering of heeft de overheid als afnemer binnen hun cluster. Daar ligt dus duidelijk een overeenkomst. Krabbenborg (2014) geeft aan: Wij hebben geen samenwerking met de Provincie Gelderland in directe zin. Er zijn wel projecten waarvoor we subsidie kunnen krijgen.' Nizo ontvangt subsidie doordat er binnen Nizo een aantal projecten binnen de GO (Gelderland Overijssel) EFRO vallen' (Wouters, 2014). Ook Verhees (2014) geeft aan dat MyLaps in het verleden toen het nog Championship was, dat er subsidie steun is ontvangen vanuit de Provincie Gelderland. De Provincie Gelderland kan ook ondersteunen door advies te geven aan organisaties. Schutte (2014) geeft aan dat Zoneparc een voucher heeft gehad van 10.000 euro om een deel van het innovatieproces te dekken. Schutte (2014) vertelt ook dat de Provincie Gelderland met het advies kwam om naar een bijeenkomst over 3D printen te gaan. 'De tegel was heel goed, maar er zaten wat fouten in en die hadden we niet gezien als we niet 3D hadden laten printen, de Provincie Gelderland duwt ons de goede richting in' (Schutte, 2014).

Laatste partij van de Gouden Driehoek zijn de kennisinstellingen. De samenwerking met kennispartijen was tussen een groot deel van de geïnterviewde organisaties met de Radboud Universiteit, Wageningen Universiteit en de HAN. Enkel de Provincie Gelderland gaf aan dit niet te doen, omdat daar geen geld voor beschikbaar is. Verschil ligt hem wel in het feit dat er ook door een aantal organisatie samengewerkt wordt met kennisinstellingen buiten Gelderland, zoals de TU Delft en de Universiteit van Amsterdam. MyLaps, Nijha, Nizo en Innosport NL gaven dit aan.

Naast de actoren die aangegeven worden in de Gouden Driehoek, kwam de samenwerking met bonden ook naar voren. Dit is voor een aantal innovatieve organisaties belangrijk. Zo werkt MyLaps samen met de KNSB, KNZB en de KNWU. Innosport NL heeft een belangrijke samenwerking met nationale bonden en hun technische directeuren waarmee topsport wordt ondersteund.

Enkel de Kamer van Koophandel en de Provincie Gelderland gaven aan dat zij niet aan uitwisseling deden van kennis en mensen. Andere partijen maken hier wel gebruik van. 'Wij hebben veel externe partijen. Voor bijvoorbeeld de HAN geven wij gastcolleges. Voor de opleiding sport en bewegen hebben wij een module geschreven. Hierin worden studenten uitgedaagd om wat nieuws te verzinnen, wij kijken er naar met onze kennis en expertise. Wat is nou het meest innovatie idee? Daar komt dan een winnaar uit' (Krabbenborg, 2014). Daarnaast worden studenten ook gebruikt als stagiaire binnen de organisatie om zo praktijkervaring op te doen en zo kan de organisatie gebruik maken van de frisse blik die een student heeft. Nizo maakt ook gebruik van deeltijd hoogleraren die werkzaam zijn op de Universiteit, daarnaast heeft Nizo mensen die op uitvoerend niveau werken zoals laboranten en maken zij gebruik van zowel nationale als internationale studenten.

De internationale context is op nog meer manieren voor veel organisaties belangrijk enerzijds, omdat ze deel zijn van een internationale organisatie zoals MyLaps en Shimano anderzijds, omdat in buitenland nieuwe kennis en eventuele afnemers aanwezig zijn. Zo wordt er door Bijl (2014) gesproken over de EPSI (European Platform for Sport Innovation), dat is een Europees cluster van sport en innovatie waarin organisaties met elkaar verbonden worden en innovaties bij elkaar terecht komen. Daarnaast is de Kamer van Koophandel bezig met het in contact brengen van partijen doormiddel van sportevenementen zoals de Tour de France. Hiermee worden Nederlandse project bedrijven in contact gebracht met Europese bedrijven. Voor Innosport NL is de internationale context belangrijk, omdat daar financieringsstromen vandaan komen. Van der Zande (2014) geeft aan dat de financiering vanuit Nederland minder wordt omdat sport niet meer tot de topsector behoort, waardoor de middelen beperkt zijn. Ook wordt er vanuit Brussel gelobbyd waarmee kennis uitgewisseld wordt. Daarnaast heeft de Europese Innosport een handelsreis naar Sao Paulo Brazilië gefinancierd, hieraan heeft Nijha deelgenomen. Nijha heeft ook een samenwerking met een vergelijkbare organisatie in Engeland en België, hiermee vindt kennisuitwisseling plaats en produceren ze voor elkaar. Krabbenborg (2014) vertelt ook dat Nijha producten laat produceren in Pakistan.

Toekomst innovatiecluster

Kijkend naar het huidige innovatiecluster is er met de respondenten besproken over hun mening over het huidige cluster en wat zij nog verbeterd willen zien worden en wat hun zogenaamde 20/20 view is. Schutte (2014) is van mening dat bedrijven elkaars ideeën afpakken in plaats van met elkaar een doel te verwezenlijken om bijvoorbeeld kinderen te kunnen laten spelen. Daarnaast wordt er in haar ogen te veel onderzocht zonder echt doel, waaruit vaak conclusies komen die allang bekend zijn, hiermee gaat te veel geld verloren. Krabbenborg (2014) geeft aan dat er een te grote kenniskloof is tussen bijvoorbeeld een afstudeerder bewegonderwijs en de markt. Zo geeft hij aan dat de afstudeerder vaak geen kennis heeft van wat er op de markt verkrijgbaar is.

Budel (2014) vertelt dat organisaties de 'weg' niet weten en niet bekend zijn met de steun die de provincie kan geven. Daardoor is voor de Provincie Gelderland communicatie belangrijk binnen het innovatiecluster in de toekomst. Budel (2014) is ook van mening dat er binnen het cluster te weinig bekend is over wat er geproduceerd wordt binnen Gelderland en dat daar de uitdaging ligt voor de intermediaire partijen.

Belangrijk voor de Provincie Gelderland is het in kaart brengen van de partijen die zich met sportinnovatie bezighouden en er moet meer focus komen op het verder helpen van partijen die zich bezighouden met sportinnovatie. Hierdoor komt overeen dat partijen andere verwachtingen hebben van elkaar en dit in de toekomst anders willen zien.

Nederland is een klein land en het maken van thema's binnen Nederland zorgt voor een betere boost van het cluster en doorzetting van sportinnovatie (van der Zande, 2014 en Wouters, 2014). Binnen Gelderland zou er meer gericht moeten worden op voeding en gezondheid, zoals al deels wordt gedaan met Food Valley en Health Valley. Volgens van der Zande (2014) heeft het geen zin om verschillende thema's te exploiteren binnen Gelderland en te gaan concurreren met andere provincies, want daar gaat heel veel geld mee verloren. Daarnaast vertelt van der Zande (2014) dat de voeding en gezondheid wat wordt ontwikkeld voor de topsporters, kan worden doorspeeld naar de breedtesport die veelal aanwezig is in Gelderland door de verschillende evenementen. Nederland moet ook gebruik maken van zijn innovatieve omgeving, binnen Europa is het belangrijk dat Nederland die toegevoegde waarde kan bieden en een kennisintensieve economie wordt omdat wij niet meer kunnen concurreren met lage loonlanden.

Kijkend naar de Provincie Gelderland vindt van der Zande (2014) het belangrijk dat er een visie wordt opgericht om de kennis en potentie uit te rollen naar de bredere doelgroepen. Dit kan gedaan worden door sportondersteuning, economische ondersteuning maar ook door een evenementenbeleid op te zetten.

Ook is het opzetten van een campus voor organisaties op het gebied van gezondheid en voeding richting de evenementen.

Als laatst geeft van der Zande (2014) aan dat de sportieve omgeving een boost kan zijn voor het bedrijfsleven in Gelderland die relatief zwak is. Met die sportieve omgeving kan je andere zwakke schakels aanjagen en met behulp van de Provincie Gelderland kan je ondernemers hierheen halen om zo een basis voor de toekomst te bouwen. 'De Provincie Gelderland zou thematisch te werk moeten gaan en daar vervolgens speerpunten voor moeten creëren om zo goed te kunnen investeren waarin je uniek bent' (van der Zande, 2014).

Succes/faalfactoren innovatiesysteem

Binnen het innovatiesysteem wordt als een van de belangrijkste factoren samenwerking gezien. Verhees (2014) geeft aan dat het onderhouden van contacten van zeer groot belang is voor een innovatieve organisatie zoals MyLaps. Specifiek vertelt hij dat het contact met innovatieve instanties en sportmarketingbureaus belangrijk is. Bijl (2014) geeft aan dat iedereen bang is zijn stukje markt weg te geven, 'iedereen wilt de krenten uit de pap halen. Dit terwijl samenwerking tussen de intermediaire en innovatieve organisaties juist heel belangrijk is.' Dit wordt ook ondersteund door van der Zande (2014) die probeert met Innosport NL een open organisatie te zijn. Van der Zande (2014) vertelt dat een succesfactor is om open te communiceren. 'Dit betekent dat je aan informatie verspreiding doet zodra dit kan' (Van der Zande, 2014). 'Echter is geheimhouding wel een belangrijk aspect, omdat het soms gevoelig kan zijn op zowel sportief als op economisch gebied. Anders heb je echt een faal,' aldus van der Zande (2014). Van Dooren (2014) geeft aan dat geheimhouding binnen het innovatiecluster van Shimano ook belangrijk is.

Volgens Budel (2014) is het een falen binnen het innovatiecluster dat het cluster onvoldoende weet waar de kansen liggen en wat er nou daadwerkelijk geproduceerd wordt.

4.2 Rol sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie

Tijdens het interview is de vraag gesteld waarom sportinnovatie in de ogen van de respondent economisch nou zo belangrijk is voor Gelderland en binnen de innovatieve organisatie zelf. Dus zowel op micro als op macro niveau. Daarnaast is ook gevraagd naar de rol die overheid heeft als het gaat over de relatie tussen sportinnovatie en de Gelderse sporteconomie.

Sportinnovatie is bevorderlijk voor het welzijn van mensen (Verhees, 2014, Bijl, 2014 en Schutte, 2014). Werknemers zullen fitter zijn, daardoor functioneren ze beter en wordt het ziekteverzuim teruggedrongen. Daarnaast geeft Verhees (2014) aan dat sportinnovatie ook gebruikt kan worden om kinderen fit te houden. Hierdoor heb je minder uitstroom vanuit de scholen en hoeft minder worden uitgegeven aan de zorg, omdat mensen fitter zijn.

In tegenstelling tot de voorgaande partijen. Wordt sportinnovatie ook belangrijk gevonden voor de productie en uiteindelijke afzet. Er wordt aangegeven dat als je niet innoveert je stil komt te staan en de markt kleiner wordt. Zo zegt Krabbenborg (2014): 'Je moet nieuwe dingen blijven verzinnen om voor te blijven lopen op de concurrenten.' Bijl (2014) ondersteunt dit en geeft aan dat er met sportinnovatie beter in kan worden gespeeld op bepaalde doelgroepen en marktsegmentaties, er zijn tegenwoordig zoveel mensen bezig met sport en bewegen en zo ontstaat er dus steeds meer vraag naar sport innovatieve producten. Zowel Van der Zande (2014), Wouters (2014) en Bijl (2014) geven aan dat producten voor topsporters naar de breedtesport kan worden doorgesluisd, hierin is een rol weggelegd voor de topsporters als eerste gebruiker van het product.

Van der Zande (2014) vertelt dat Gelderland het aantrekkelijk moet maken voor buitenlandse bedrijven, door in Gelderland een aantrekkelijke ontwikkelingsomgeving te maken. Dit zal het zwakke bedrijfsleven in Gelderland aantrekken met behulp van de sterke sportomgeving die in Gelderland aanwezig is. Schutte (2014) geeft nog aan dat haar tak van sportinnovatie de buurt aantrekkelijker maakt waardoor er een sneeuwbal effect optreedt. De buurt ziet er fris en schoon uit, er liggen mooie sportvelden en er komen mensen van buitenaf naar de scholen die daar in de buurt liggen. Hierdoor ontstaat er een mooie wijk, gaan huisprijzen omhoog en zijn mensen gezond. Beide geven aan dat sportinnovatie tot positieve veranderingen kan leiden in de omgeving van Gelderland.

Naast deze economische waarden zorgt sportinnovatie ook voor werkgelegenheid, zo zijn er bij Shimano, Nijha en Nizo tussen de 80 en 160 mensen werkzaam. Bij Nijha zijn er 115 mensen werkzaam die in diezelfde regio wonen waarin zij opereren.

Rol overheid

Om de organisaties goed te laten functioneren zal er geïnvesteerd moeten worden in hetgene waarmee zij zich bezighouden. De rol van de overheid is een belangrijke en is ook onderdeel van de Gouden Driehoek waar over gesproken is, zo geeft ook Bijl (2014) aan. Drie van de acht organisaties heeft doormiddel van subsidie voor projecten een voucher van maximaal 10.000 euro hulp gekregen vanuit de overheid. Naast deze vorm van investeren is er ook nog een andere rol weggelegd voor de overheid volgens van der Zande (2014) en Wouters (2014). Zo geven zij aan dat de overheid zich moet richten op het voedingssegment binnen Gelderland die goed is ontwikkeld. Van der Zande (2014) legt een grotere rol weg voor de overheid. De overheid zou een visie moeten creëren waarmee ze de sport ondersteunen, economie ondersteunen en een evenementenbeleid opstellen. Naast de rol van subsidieregelingen en bepaalde visies opstellen, heeft de overheid ook de rol als adviseur en contactlegger tussen bepaalde organisaties vertelt Budel (2014). Zo helpen wij met onze connecties om de kennis toe te passen, zo heeft ook Dorith Schutte ondernomen, zij is geholpen met haar innovatieproces met behulp van connecties vanuit de Provincie Gelderland. 'Ook ondersteund de Provincie Gelderland,' vertelt Budel (2014), 'door wedstrijden op te zetten waarmee mensen geholpen worden die een redelijk idee hebben.'

5. Conclusie

Aansluitend op het hoofdstuk resultaten wordt er in dit hoofdstuk een conclusie getrokken uit de voorgaande resultaten. Hierbij wordt er antwoord gegeven op de centrale hoofdvraag die is opgeteld voor dit onderzoek. De centrale hoofdvraag luidt als volgt:

Wat is de rol van organisaties die zich bezighouden op het gebied van sportinnovatie binnen Gelderland, in de Gelderse sporteconomie?

Het antwoord is gebaseerd op de belangrijkste verschillen en overeenkomsten die zijn gevonden bij de resultaten. Deze verschillen en overeenkomsten zullen worden besproken aan de hand van de analytische deelvragen die zijn opgesteld. De analytische vragen waren als volgt beschreven:

Welke belangrijkste overeenkomsten en verschillen kunnen er worden getrokken over het clusteren van organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden binnen Gelderland?

Welke belangrijke overeenkomsten en verschillen kunnen worden getrokken tussen de meningen van de respondenten, over wat de rol is van de organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden binnen de Gelderse sporteconomie?

De resultaten suggereren dat iedereen zich ervan bewust is dat samenwerken essentieel is als het gaat om sportinnovatie. Dit komt overeen met de Gouden Driehoek (Rijksoverheid, 2014) en het innovatiesysteem van F. Nauta (2009) die zijn besproken in het theoretisch kader. Naar voren komt dat de overheid, kennisinstellingen en MKB'ers verschillende doelstellingen hebben, waardoor de samenwerking niet optimaal is en iedereen voor zijn eigen stukje van de markt gaat. Er is samenwerking op zowel nationaal als internationaal vlak, wat deze contexten belangrijk maken voor de verschillende partijen, omdat daar veel kennis gedeeld wordt en het deel is van de afzetmarkt. Er wordt dus niet alleen binnen het regionale context gewerkt maar ook daarbuiten.

Uit de resultaten blijkt dat kijkend naar de toekomst van het innovatiecluster het belangrijk wordt om Gelderland een bepaald thema toe te wijzen. Op deze manier kan worden samengewerkt in plaats van te concurreren met provincies die sterk zijn in andere thema's.

De provincie Gelderland zou zich met zijn innovatiecluster dan het best kunnen richten op voeding en gezondheid, omdat hier veel kennis over is in Gelderland. Wat al deels gedaan wordt door het opzetten van Health Valley en Food Valley.

Op economisch vlak laten de resultaten zien dat sport een flinke rol heeft. Naar voren komt dat sportinnovatie bevorderlijk is voor de zorg in Nederland en zorgt voor een daling van het ziekteverzuim en aantal schoolverlaters. Sportinnovatie speelt volgens de respondenten een belangrijke rol om te kunnen blijven produceren, doordat je met nieuwe producten blijft komen. Het innoveren in de sport en het verbeteren van de sportomgeving kan ook helpen bij het versterken van het zwakke bedrijfsleven binnen Gelderland doordat dit buitenlandse bedrijven aantrekt.

De overheid speelt een belangrijke rol bij de stimulatie van de economie door te investeren, informeren en samenbrengen van sport innovatieve organisaties. Hierdoor worden de ondernemers geholpen om nieuwe producten te ontwikkelen en op de markt te brengen. De rijksoverheid heeft ook regelingen omtrent sport innovatie zoals besproken in het theoretisch kader. Ook de Provincie Gelderland biedt speciale ondersteuning, doormiddel van vouchers die oplopen tot 10.000 euro en subsidieregelingen voor projecten. Respondenten zijn nog wel van mening dat de Provincie Gelderland een visie mag ontwikkelen op gebied van sport en economische ondersteuning, dit kan gedaan worden door doelstellingen op te stellen in het belang van sport en economie binnen Gelderland. Het maken van een beleid op het gebied van toerisme en evenementen om zo de markt te vergroten, werd ook aangehaald door van der Zande (2014). De sporttoeristen en de deelnemers van sportevenementen kunnen onderdeel worden van de afzetmarkt voor sport innovatieve producten die normaal gebruikt worden voor topsporters. Om dit goed af te stemmen zou hiervoor ook een speciaal cluster voor kunnen worden opgezet zodat men kan netwerken. Zoals gedaan is met Food Valley en Health Valley, waarin de overheid ondersteund.

Antwoordend op de onderzoeksvraag kan gezegd worden dat sportinnovatie een rol speelt binnen Gelderland op zowel economisch als sportief gebied, maar dat deze rol nog groter kan worden met behulp van de overheid. Daarnaast is de samenwerking binnen het cluster essentieel en functioneren de verschillende partijen beter met elkaar dan zonder elkaar.

6. Discussie

In dit hoofdstuk worden er drie onderdelen besproken. Ten eerste de theoretische relevantie gevolgd door de praktische relevantie. Daarna worden de begrenzingen van dit onderzoek besproken.

6.1 Theoretische relevantie

De resultaten die zijn gevonden aan de hand van de interviews zijn goed te koppelen aan het theoretisch kader wat is opgesteld in hoofdstuk 2. Met de interviews is beoogd het theoretisch kader te toetsen, hoe ziet nou dat innovatiecluster eruit waarin de organisaties zich bevinden en wat is in hun ogen de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie. Vooraf aan het onderzoek was vastgesteld dat nog weinig bekend was over deze onderwerpen binnen Gelderland zelf, maar het kon wel vergeleken worden met andere regio's nationaal en internationaal gezien.

Het theoretisch kader begint met de toelichting over de definitie van sportinnovatie. Het antwoord wat daarop gegeven werd door de verschillende respondenten lag vooral in lijn met hun functie binnen het innovatiecluster en waarin de organisatie innoveerde. Iets wat niet geheel onvoorstelbaar is aangezien iedereen innoveert met een ander doel, zo is Innosport NL bezig met sportinnovatie om topsporters een voorsprong te geven op de concurrent en Zoneparc om kinderen gezond en bezig te houden. Van de respondenten hield iedereen zich bezig met productinnovatie, hierover is tijdens de interviews met de intermediaire partijen ook het meeste gesproken en kwamen andere soorten van innovatie nauwelijks naar voren. In de zoektocht naar andere soorten van sportinnovatie binnen Gelderland is ook vrijwel niks naar voren gekomen.

Alle partijen die zijn geïnterviewd houden zich bezig met het sportinnovatie proces. In het theoretisch kader zijn twee verschillende soorten innovatieprocessen besproken, namelijk het open innovatieproces en het gesloten innovatieproces. Tijdens de interviews is bij een aantal organisaties duidelijk hoe het innovatieproces eruitziet, daarnaast werd veel aangegeven dat geheimhouding een belangrijk onderwerp was terwijl er samenwerkingsverbanden aangegaan werden. Hierin werd vaak een mix aangegeven van open en gesloten innovatie. Het patenteren van producten is niet te doen doordat producten net iets anders op de markt gebracht worden. Het feit dat je het als organisatie zelf in de gaten moet houden maakt het nog lastiger om te patenteren. Vandaar wordt innovatie gezien als een belangrijk proces om de concurrenten voor te blijven.

Om zo te blijven innoveren en concurreren wordt de hulp ingeroepen van verschillende kennisinstellingen zoals bijvoorbeeld Hogescholen en Universiteiten, die helpen met het vernieuwen van producten. Hieruit kan opgemaakt worden dat sommige onderdelen van het innovatieproces wel gesloten plaatsvinden en andere delen van het proces weer neigen naar open innovatie.

De resultaten van dit onderzoek gaven een mooie weergave van het innovatiecluster en dat geeft de gelegenheid om het regionale innovatiesysteem van Frank Nauta (2009) te toetsen. Kijkend naar de kennisbenutting binnen het innovatiesysteem kwam uit de resultaten de samenwerking met klanten, partners en toeleveranciers wel duidelijk naar voren. Echter de samenwerking met concurrenten is tijdens de interviews niet genoemd, de concurrenten worden echt gezien als concurrenten en niet een partij waarmee samenwerkingsverbanden mee aangegaan kunnen worden. Feit is echter wel dat het aantal geïnterviewde respondenten daarvoor te weinig geweest is en het binnen de geïnterviewde organisaties dit niet voorkwam. Bij het onderdeel kennisontwikkeling en diffusie zijn wel duidelijke overeenkomsten gevonden, zo hebben alle innovatieve organisaties gebruik gemaakt van onderwijsinstututen en onderzoeksinstitututen. Hierbij snijdt het mes vaak aan twee kanten er vindt uitwisseling plaats tussen twee partijen, enerzijds wordt er praktische ervaring opgedaan door de stagiaires en onderzoekers, anderzijds gebruiken de organisaties de frisse blik van de studenten om zo te innoveren. De kosten zijn ook laag bij de uitwisseling van kennis & mensen. Wat wel naar voren komt is dat studenten niet altijd bewust zijn van wat er aangeboden wordt op de markt waarin geopereerd wordt. Dit kan duiden op weinig interactie tussen beide partijen, dit gegeven kwam naar voren bij Nijha. Het beleid zoals ook aangegeven in het model van F. Nauta (2009) is belangrijk binnen het innovatiesysteem. De Provincie Gelderland is zich sinds kort gaan richten op sportinnovatie binnen Gelderland. Sport innovatieve organisaties worden geholpen om te gaan innoveren door vouchers die een deel van het innovatieproces dekken. Binnen Gelderland is er een hoop vrijheid op het gebied van innoveren en wordt er eigenlijk alleen maar ondersteund en niet gestuurd. Tijdens de interviews met de respondenten is de relevantie van de (Inter)nationale context ook naar voren gekomen. Veel organisaties houden zich niet binnen de grenzen van Gelderland, maar ook daarbuiten. Zo wordt er ook in andere provincies samengewerkt met partijen, waardoor nieuwe ideeën en kennis wordt opgedaan zoals ook Todtling (2005) aangeeft. Daarnaast zijn er verschillende bijeenkomsten met buitenlandse partijen waardoor nieuwe ideeën maar ook afnemers worden binnengehaald. Het belang van de (inter)nationale context groeit naarmate organisaties ook groeien.

Naast het clusteren is ook het economische aspect besproken op het gebied van sportinnovatie. In het theoretisch kader zijn verschillende economische waarden aangehaald die ook besproken zijn in het onderzoek van Willem de Boer voor het CBS (2012). Kijkend naar de economische waarden die zijn gesproken kwam goed naar voren dat productie en werkgelegenheid daadwerkelijk aantrokken door innovatie, volgens de respondenten. Doordat organisaties innoveren en ingaan op de vraag kan er steeds meer geproduceerd worden, daarnaast zijn de een deel van de organisaties middelgroot en huisveste sommige meer dan 100 werknemers. Echter is de toegevoegde waarde niet naar voren gekomen, dit is een moeilijk aspect om te toetsen aan de hand van een kwalitatief onderzoek. De rol die weggelegd is voor de overheid, is zoals besproken in het theoretisch kader innovatieve organisaties te ondersteunen (Gelderland, 2014). Dit is iets wat ook gedaan wordt doormiddel van vouchers en het in contact brengen van organisaties, anderzijds is de Provincie Gelderland van mening dat te weinig ondernemers weten dat deze subsidieregelingen aanwezig zijn en daarvoor kunnen aankloppen bij de Provincie Gelderland.

De Gouden Driehoek die is besproken in het theoretisch kader komt ook sterk naar voren vanuit de resultaten (Rijksoverheid, 2014). De samenwerking tussen MKB'ers, kennisinstellingen en overheid is een belangrijk aspect. Alle partijen profiteren van elkaar doordat de economie binnen Gelderland gestimuleerd wordt door de MKB'ers, de MKB'ers geholpen worden door de overheid en kennisinstellingen studenten praktische ervaring op kunnen laten terwijl de kennisinstellingen nieuwe kennis verspreiden. Zo was er bij elke partij wel samenwerking tussen de overige twee partijen binnen de Gouden Driehoek.

Samenvattend is er een beter beeld gecreëerd over sportinnovatie binnen Gelderland en wat rol sportinnovatie kan hebben binnen de economie van Gelderland. Het innovatiesysteem van Frank Nauta kan worden onderbouwd aan de hand van dit onderzoek.

6.2 Praktische relevantie

Bij de praktische relevantie wordt gekeken naar de relatie tussen de onderzoeksdoelstelling en de onderzoeksresultaten. Kort gezegd voegt dit onderzoek iets toe aan de praktijk en wat het belang is voor het SERC en andere partijen die relevant zijn bij dit onderwerp.

De doelstelling van dit onderzoek was om meer inzicht te verkrijgen in wat de rol van sportinnovatie is binnen de Gelderse sporteconomie en wat voor rol het innovatiecluster hierin speelt. Om dit te onderzoeken zijn innovatieve organisaties en actoren van het innovatiecluster geïnterviewd. Er zijn geen statistische gegevens naar voren gekomen vanuit dit onderzoek maar dit was ook niet de bedoeling.

De respondenten hebben zelf wel een realistische omschrijving gegeven van wat in hun ogen de impact is van sportinnovatie voor de Gelderse sporteconomie. Zo zijn de cijfers die naar voren zijn gekomen uit het onderzoek van het CBS (2012) naar de impact van sport op de Nederlandse economie kwalitatief onderbouwd, hierdoor is er een beter beeld ontstaan voor het SERC sport economisch gezien. Om toch een beter beeld te krijgen zal toch een kwantitatief onderzoek plaats moeten vinden voor Gelderland specifiek, echter werd in het vooronderzoek duidelijk dat de sport innovatieve organisaties moeilijk in kaart zijn te brengen binnen Gelderland.

Het tweede gedeelte van de doelstelling het in kaart brengen van het innovatiecluster en het belang daarvan, dit is goed gelukt qant de kwalitatieve methode van onderzoeken verleende zich daar goed voor. Door het in kaart brengen van de belangrijke schakels binnen dit innovatiecluster kan de sportinnovatie binnen Gelderland versterkt worden. Deze bevindingen worden mooi in kaart gebracht samen met het regionale innovatiesysteem van Frank Nauta (2009). Het thematisch inrichten van Nederland en als Gelderland vooral richten op de sportvoeding zou een aanbeveling voor de Provincie Gelderland kunnen zijn, zodat die zich daarop kan richten. De kennisinstellingen waar HAN ook onderdeel van is kan ook het onderwijs verbeteren en meer aan laten sluiten als er samengewerkt wordt met sport innovatieve organisaties. Zo is de praktische relevantie voor meerdere partijen dan alleen voor het SERC. De aanbevelingen op dat gebied zullen worden toegelicht in het volgende hoofdstuk.

6.3 Begrenzigen

Het onderzoek zou in eerste instantie in samenwerking gedaan worden met de Provincie Gelderland, doordat het onderzoek niet kwantitatief uitgevoerd kon worden heeft de Provincie Gelderland afgezien van het onderzoek, echter was hierdoor wel een aantal weken voorbij gegaan.

De uiteindelijke begrenzing van dit onderzoek is al meerdere malen naar voren gekomen. Dat is het inschatten van de impact van sportinnovatie op een kwalitatieve manier. Hierbij ben je afhankelijk van de kennis van de respondenten en heb je geen statistische gegevens om dit te onderbouwen. Echter is dit aan de hand van het onderzoek in 2012 door het CBS wel een kern en is deze onderbouwd door de respondenten. Naast de geïnterviewde waren er nog meer organisaties benaderd die een belangrijke rol spelen binnen sport innovatie, deze bedankte echter omdat ze vaak geen tijd hadden.

De betrouwbaarheid van een interview ligt grotendeels aan de mate van objectiviteit van de onderzoeker, iets wat lastig te achterhalen is. Wel is via de aangegeven stappen en regels die staan in de methode de betrouwbaarheid zo hoog mogelijk gehouden.

Het interview met Bas van Dooren van Shimano was niet ideaal, omdat hij geen tijd had om een fysiek interview af te nemen en was het interviewen via de mail de enige oplossing om toch nog extra informatie te verzamelen. Het interview met Ignaat Verhees van MyLaps was niet ideaal omdat Ignaat Verhees directeur is van MyLaps in Nijmegen, echter vindt daar de daadwerkelijke innovatie niet plaats. Ignaat Verhees heeft ondanks deze situatie wel een hoop informatie kunnen geven over het innovatieproces en zijn visie op de impact van sportinnovatie op de Gelderse sporteconomie. Om het onderzoek te kunnen generaliseren zouden er meer mensen geïnterviewd kunnen worden, wel moet gezegd worden dat een veel van de interviews qua antwoorden overeenkomen wat gunstig is voor de betrouwbaarheid. Een partij die nog niet duidelijk aan het woord is geweest is die van de kennisinstellingen, het belang van deze partij kwam terug in de resultaten en is daarom ook een interessante partij om te onderzoeken, nog een reden is het voor de HAN om zo hun relevantie te laten blijken binnen het innovatiecluster.

Bij het opstellen van de aanbevelingen zal moeten blijken in hoeverre zij van kracht blijven. Sportinnovatie binnen Gelderland is een beginnend onderwerp en zeker de rol die overheid hierin heeft is nog maar sinds kort. Sommige aanbevelingen zullen langer van kracht zijn dan de andere. Daarnaast is het moeilijk om de verschillende doelstellingen van de partijen mee te laten wegen, hiervoor zal samenwerking een belangrijk onderdeel van zijn en moet men het belang inzien van elkaar en accepteren.

7. Aanbevelingen

De doelstelling van dit onderzoek was inzicht geven in de rol van sportinnovatie binnen de Gelderse sporteconomie, daarnaast wordt er gekeken wat voor rol het clusteren hierin heeft. Dit wordt bereikt door middel van deskresearch en het afnemen van interviews bij de belangrijkste organisaties binnen Gelderland die zich met sportinnovatie bezighouden. Uit de resultaten is gebleken dat deze doelstelling wel degelijk behaald is. Echter kwamen er punten naar voren waardoor de rol van sport innovatieve organisaties binnen de Gelderse sporteconomie vergroot kan worden. Deze punten zullen worden aangehaald in het hoofdstuk aanbevelingen. De aanbevelingen zijn voor het SERC en de Provincie Gelderland geschreven. Voor het SERC zijn de aanbevelingen opgedeeld in suggesties voor vervolgonderzoek en aanbevelingen.

Suggesties vervolgonderzoek voor het SERC:

- Welke rol hebben kennisinstellingen binnen het innovatiecluster en hoe kan die verbeterd worden?

Om een nog beter beeld te schetsen van het innovatiecluster, kan de rol van kennisinstellingen specifiek onderzocht worden. Hierdoor zouden andere resultaten kunnen worden ingewonnen en heb je de Gouden Driehoek compleet. Hiervoor zou hetzelfde interviewschema gebruikt kunnen worden met wat aanpassingen om specifieker op de rol van de kennisinstellingen in te gaan. Deze resultaten kunnen gebruikt worden voor een betere samenwerking tussen de kennisinstellingen en de overige partijen binnen het innovatiecluster. Dit zou ook specifiek voor de HAN relevant kunnen zijn.

- (Inter)nationaal innovatiecluster onderzoek

Om een nog duidelijker beeld te krijgen van het innovatiecluster zal er breder gekeken moeten worden dan alleen Gelderland. Veel van de sport innovatieve organisaties bevinden zich niet alleen binnen de grenzen van Gelderland en hebben ook een cluster in Nederland of het buitenland. Om dit in beeld te krijgen kan hetzelfde interviewschema gebruikt worden met kleine aanpassingen. Organisaties zoals EPSI en Oost NV kunnen dan onder de loep worden genomen.

- Relatie sportevenementen sportinnovatie

Uit de resultaten kwam naar voren dat het opstellen van een beleid voor sporttoerisme en sportevenementen een boost zou kunnen betekenen voor de sportinnovatie binnen Gelderland.

Sportevenementen zijn vaak een podium voor sporters om zich te presenteren aan een groot publiek. Belangrijk bij deze evenementen is om ook andere mensen in beweging te krijgen en te onderstrepen dat sporten gezond is. Hierbij kan sportinnovatie voor topsporters gebruikt worden. Onderzocht kan worden hoe de producten die worden ontworpen voor topsporters gebruikt kunnen worden voor deelnemers van sportevenementen. Er zou hiervoor verkennend onderzoek gedaan kunnen worden bij sport innovatieve organisaties die zich richten op de topsport. Daarnaast kan er een verkennend onderzoek onder de deelnemers van sportevenementen plaatsvinden, dat eventueel onderbouwd is met kwalitatieve data om meer diepgang te creëren. Dit zou kunnen aansluiten op het uitvoeringsprogramma dat is geschreven door de Provincie Gelderland op 19 december 2012 'Uitvoeringsprogramma Gelderland sport! 2013-2016.'

- Verkennend onderzoek economische impact eventueel focussen op sportvoeding
Om meer kracht te geven aan dit onderzoek zou een verkennend onderzoek met kwantitatieve data nog altijd een optie zijn. De relevantie voor de Provincie Gelderland is hoog om de organisaties die zich met sportinnovatie bezighouden in kaart te brengen. Een van de struikelpunten voor het starten van een verkennend onderzoek met statistische gegevens, was de vergoeding die de Kamer van Koophandel vroeg om gegevens van organisaties te verstrekken. De Provincie Gelderland zou geld kunnen vrijmaken om deze gegevens te kunnen inwinnen. Na het verzamelen van de gegevens kan er een enquête opgesteld worden die wordt verstuurd naar de desbetreffende organisaties, waarmee een beeld wordt geschetst over het aantal mensen dat bij hen werkzaam is, de omzet et cetera.

Aanbevelingen voor het SERC:

- Sportinnovatie implementeren in de minoren health promotion, sport en voeding en sport en economie
Bij de minoren health promotion, sport en voeding en sport en economie kan de link met sportinnovatie gemaakt worden. Hierdoor ontstaat er ook een betere koppeling tussen kennisinstellingen en sport innovatieve organisaties.
 - Binnen de minor health promotion kan er gebruik gemaakt worden van sportinnovatie bij de gezondheid bevorderende activiteiten. Dit kan worden gedaan in samenwerking met bijvoorbeeld een Zoneparc of Nijha om doelgroepen in beweging te krijgen. Tijdens de minor kan er gastcollege worden gegeven vanuit de sport innovatieve organisaties, waarbij gebruik wordt gemaakt van kennisuitwisseling.

De studenten worden geïnformeerd door de organisaties en de organisaties kunnen gebruik maken van de frisse blik van de studenten, om nieuwe producten te ontwikkelen of een manier te vinden om het naar de doelgroep te brengen.

- Tijdens de minor sport en voeding kun je het belang van sportinnovatie op het gebied van sportvoeding toelichten. Hiervoor kunnen gastcolleges gegeven worden door organisaties zoals NIZO. Hierbij kan er ook gebruik gemaakt worden van de frisse blik van de studenten en de expertise van de organisaties. In de gastcolleges kan de organisatie toelichten hoe het innovatieproces in zijn werk gaat en waarom de specifieke sportvoeding goed is voor de sporter. De student kan deze kennis gebruiken bij de sportvoedingsadviezen die worden gedaan om topsporters hun doelstellingen te laten behalen. De student ervaart hoe deze sportvoeding kan worden geïmplementeerd in het dieet van de sporter, waarna deze kennis weer teruggekoppeld kan worden naar de organisaties.
- Binnen de minor sport en economie kan het thema sportinnovatie ook besproken worden. Wat is nou de economische betekenis van sportinnovatie? Waarom is het nou economisch, maatschappelijk en sportief gezien zo belangrijk? Dit zijn onderwerpen die besproken kunnen worden binnen de minor. In samenwerking met de Provincie Gelderland kan het belang van de sportinnovatie worden uitgelegd en het belang van het clusteren. Studenten kunnen nadenken over hoe het clusteren effectiever kan worden gedaan en wat de betekenis van sportinnovatie economisch gezien is. Bij het bespreken van deze economische betekenis, kan de student met ideeën komen om de betekenis van sportinnovatie te vergroten.

Aanbevelingen Provincie Gelderland:

- Communicatie

Uit de resultaten bleek dat veel sport innovatieve organisaties bekend zijn met de rol die de Provincie Gelderland heeft als subsidieverstrekker. De rol als adviseur kwam echter niet naar voren. Communicatie is hierbij een belangrijk gegeven, het gebruik van social media, kranten et cetera. Communiceer welke nieuwe organisatie gebruik heeft gemaakt van de diensten die de Provincie Gelderland kan aanbieden. Vraag aan de sport innovatieve organisaties waarom zij de stap hebben gezet om naar de Provincie Gelderland te gaan en hoe ze achter het bestaan van jullie dienst zijn gekomen. Dit kan eventueel aan de hand van een enquête gedaan worden. Het gebruik van studenten is hierbij ook een interessante optie, deze zijn laag in de kosten en hebben vaak een frisse blik. Daarnaast kan de desbetreffende organisatie op de diensten van de Provincie Gelderland gewezen worden na het inschrijven bij de Kamer van Koophandel.

- Innovatiecluster oprichten voor sportinnovatie in combinatie met sportevenementen

Voor de thema's voeding en gezondheidszorg zijn Food Valley en Health Valley opgericht om als netwerk te fungeren. Dit kan ook gedaan worden voor organisaties die sport innovatieve producten voor topsporters ontwikkelen op het gebied van gezondheid en voeding. Binnen dit netwerk zouden producenten en organisatoren van sportevenementen aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Zo kunnen zij elkaar ondersteunen doordat de afzetmarkt voor de producenten vergroot wordt. Organisatoren van sportevenementen kunnen producten aanbieden op hun sportevenement, waardoor de sporters beter presteren en andere voordelen behalen. Innosport NL zou hierbinnen een belangrijke schakel kunnen zijn, omdat Innosport NL zich bezighoudt met de combinatie sportinnovatie en topsport. Het vervolgonderzoek dat is aanbevolen voor het SERC is hierbij van toegevoegde waarde. Binnen dat onderzoek wordt gekeken naar de afstemming van sport innovatieve producten voor topsporters op deelnemers van sportevenementen. Verder kan dit ingepast worden in het 'Uitvoeringsprogramma Gelderland sport! 2013-2016.'

Bibliografie

- Atkinson, R. (2013). *Innovation and productivity: Clearing up the Confusion*. Washington D.C.: The information technology & innovation foundation.
- Autio, E. (1998). Evaluation of RTD in regional systems of innovation. *European planning studies* 6, 131-140.
- Boer, H. &. (2001). Innovation, what innovation? A comparison between product, process and organizational innovation. *Technology Management, Vol 22*, 83-107.
- Booze, A. &. (1982). *New Products Management for the 1980s*. New York: Allen and Hamilton.
- CBS. (2013). *Sport in beeld, De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie in 2006,2008 en 2010*. Den Haag: Centraal Bureau voor Statistiek.
- CBS. (2013). *Werkgelegenheid Gelderland*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS. (2014). *Bbp, productie en bestedingen; kwartalen, waarden*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Chesbrough, H. (2006). *Open innovation. The new imperative for creating and profiting*. Boston: Harvard Business School Press.
- Galindo, M. &. (2013). Entrepreneurship, economic growth, and innovation: Are feedback effects at work? *Journal of Business Research* 67, 825-829.
- Gelderland, P. (2014, Mei 19). *innovatie, subsidie*. Opgehaald van Gelderland: [http://www.gelderland.nl/4/\(95852\)-Innovatie,-subsidie.html](http://www.gelderland.nl/4/(95852)-Innovatie,-subsidie.html)
- Gratton, C. J. (2011). *Onderzoeksmethoden voor sportstudies*. Abingdon: Routledge.
- Healthvalley. (2014, Februari 6). *Leden*. Opgehaald van Health Valley Nederland: <http://www.health-valley.nl/leden/provincie-gelderland/>
- Hine, D. &. (2006). *Innovation and entrepreneurship in Biotechnology, An International Perspective, Concept, Theories and Cases*. Edward Elgar Publishin, Inc.
- ISBS. (2011, juni 1). *Weblog voor professionals sport en bewegen*. Opgehaald van Lopende onderzoeken Sports Economics Research Centre: <http://blog.han.nl/sportenbeweegprofessionals/2011/06/01/lopende-onderzoeken-sports-economics-research-centre/>
- Jong, J. d. (2003). *Innovation in service firms eplored: what, how and why?* Zoetermeer: Netherlands Ministry of Economic Affairs.

- Kooij, B. v. (1988). *Innovatie gedefineerd; een analyse en een voorstel*. Eindhoven: Eindhoven University of Technology.
- KvK. (2014). *Standaard Bedrijfs Indeling 2008, versie 2014*. Den Haag: Centraal bureau voor statistiek.
- Nauta, F. G. (2009). *Regionale innovatie als economische strategie*. Nijmegen: Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- Nauta, F. G. (2011). *Olympisch goud, economisch goud: een innovatiesysteem voor de Nederlandse sport*. Nijmegen: Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- Rijksoverheid. (2014, Mei 14). *Investeren in topsectoren*. Opgehaald van Rijksoverheid: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ondernemersklimaat-en-innovatie/investeren-in-topsectoren>
- Saren, M. (1984). 'A classification and review of models of the intra-firm innovation process', . *R&D management*, 11-24.
- Todtling, F. T. (2005). One size fits all?: Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Elsevier*, 1203-1219.
- Van der Meulen, J. B. (2012). *De bijdrage van sport aan de Nederlandse economie*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Vila, L. P.-S. (2014). Innovation at the workplace: Do professional competencies matter? *Journal of Business Research*, 752-757.
- Wikipedia. (2014). *Kondratieff golf*. Opgeroepen op 31 3, 2014, van Wikipedia: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Kondratieff-golf>

Bijlagen

Bijlage 1 Literatuurlijst

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van meerdere wetenschappelijke bronnen om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden. Databases die hier bij zijn gebruikt:

- Google
- Sciencedirect
- Google Scholar
- CBS

Deze databases zijn gebruikt omdat ze betrouwbaar zijn en over veel wetenschappelijke artikelen beschikken. In de tabel hieronder weergegeven staan de zoekresultaten per bron. De bronnen die er niet bij staan, zijn boeken of zijn verkregen uit andere wetenschappelijke artikelen.

Database	Zoekwoorden	Hits	Wetenschappelijke bron
CBS	Toegevoegde waarde Regionaal	2.050	CBS, Bbp, productie en bestedingen; kwartalen, waarden (2014)
CBS	Werkgelegenheid Regionaal	2.730	CBS, Werkgelegenheid regionaal (2014)
Google	Open innovation	747.000.000	Chesbrough, Open innovation. The new imperative for creating and profiting (2006)
Google	Kondratieff Golf	10.400	Wikipedia, Kondratieff Golf afbeelding(2014)
Sciencedirect	Product innovation	202.800	Atkinson, Innovation and productivity (2013)
Sciencedirect	Innovation	375.500	Boer, H. Innovation, What innovation? (2001)
Sciencedirect	Innovation economic growth	87.300	Galindo, Entrepreneurship, economic growth, and innovation (2013)
Sciencedirect	Regional innovation	78.000	Autio, Evaluation of RTD in regional systems of innovation (1998)
Sciencedirect	Innovation proces	1.600	Vila, Innovation at the workplace (2014)
Google Scholar	Definitie Innovatie	14.400	Kooij, innovatie gedefinieerd (1988)
Google Scholar	Regional innovation	2.000.000	Todtlin, one size fits all (2005)

Selectiecriteria (Gratton en Jones, 2007):

1. Bron van de literatuur.
2. Wie zijn de schrijvers?
3. Is dit een artikel/boek/website waarnaar wordt verwezen in andere artikelen over hetzelfde onderzoeksgebied? Zo ja, zijn deze referenties positief of negatief?
4. Datum publicatie artikel? Is het artikel al vervangen?
5. Eigen oordeel.

Bijlage 2 CBS cijfers (BBP, werkgelegenheid)

	Totaal			
Soort gegevens	Prijsniveau 2005	Prijsniveau 2005, seizoengecorrigeerd	Werkelijke prijzen	Werkelijke prijzen, seizoengecorrigeerd
Perioden	mln euro			
2011 4e kwartaal**	127 169	123 514	138 737	134 484
2011**	497 884	497 884	536 618	536 618
2012 1e kwartaal*	121 969	123 457	133 717	134 695
2012 2e kwartaal*	125 335	123 881	137 075	135 321
2012 3e kwartaal*	119 325	122 963	128 821	134 119
2012 4e kwartaal*	125 557	122 185	138 424	134 174
2012*	492 196	492 196	538 037	538 037
2013 1e kwartaal*	120 327	122 189	132 878	134 321
2013 2e kwartaal*	123 882	122 186	136 298	134 571
2013 3e kwartaal*	119 251	122 716	130 147	135 266
2013 4e kwartaal*	126 611	123 450	140 277	135 939
2013*	490 074	490 074	539 600	539 600

Toegevoegde waarde (CBS, 2013)

Bedrijfstakken/branches (SBI 2008)	A-U Alle economische activiteiten						B-E Nijverheid (geen bouw) en energie					
Onderwerpen	Banen						Banen					
	Banen			Banen seizoengecorrigeerd			Banen			Banen seizoengecorrigeerd		
Type werkenden	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen	Totaal	Werknemers	Zelfstandigen
Perioden	x 1 000											
2010	9 190	7 862	1 328				935	884	51			
2011 1e kwartaal**	9 184	7 824	1 360	9 252	7 894	1 357	933	881	51	930	879	51
2011 2e kwartaal**	9 278	7 941	1 337	9 251	7 913	1 338	929	882	47	926	879	47
2011 3e kwartaal**	9 305	7 946	1 360	9 264	7 909	1 355	925	875	50	928	877	50
2011 4e kwartaal**	9 268	7 907	1 361	9 267	7 899	1 368	924	872	52	928	875	52
2011**	9 259	7 905	1 354				928	878	50			
2012 1e kwartaal*	9 210	7 806	1 405	9 279	7 878	1 400	933	874	60	930	871	59
2012 2e kwartaal*	9 271	7 891	1 380	9 243	7 861	1 382	926	872	54	924	869	55
2012 3e kwartaal*	9 278	7 874	1 404	9 237	7 839	1 398	921	863	58	923	865	58
2012 4e kwartaal*	9 225	7 818	1 407	9 226	7 809	1 416	919	859	60	923	862	61
2012*	9 246	7 847	1 399				925	867	58			
2013 1e kwartaal*	9 129	7 685	1 444	9 196	7 758	1 438	924	863	61	920	860	60
2013 2e kwartaal*	9 200	7 754	1 446	9 171	7 723	1 448	915	858	57	913	855	58
2013 3e kwartaal*	9 187	7 714	1 473	9 148	7 682	1 466	910	849	61	912	851	61
2013 4e kwartaal*	9 096	7 684	1 412	9 097	7 674	1 423	908	847	60	911	850	61
2013*	9 153	7 709	1 444				914	854	60			

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 28-3-2014

Werkgelegenheid (CBS, 2014)

Bijlage 3 Uitnodiging respondenten

Beste (naam contactpersoon),

Ik doe onderzoek bij het Sports Economics Research Center van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen naar het belang van sportinnovatie op de regionale economie. Over dit thema is nog maar weinig bekend maar is er vooral vanuit de overheden (waaronder de provincie Gelderland) een toenemende belangstelling. Om dit onderzoek mogelijk te maken ben ik op zoek naar organisaties en actoren die zich bezig houden met sportinnovatie binnen Gelderland.

Graag zou ik u willen interviewen in verband met mijn onderzoek. Ik ben geïnteresseerd in uw mening over wat de rol van sportinnovatie organisaties is binnen de Gelderse sporteconomie en hoe het sportinnovatienetwerk eruitziet. De resultaten zullen een duidelijker beeld geven omtrent sportinnovatie binnen Gelderland en wat zijn impact is op de Gelderse sporteconomie. Hierdoor kan er in de toekomst gericht onderzoek gedaan worden en duidelijker worden hoe deze sector beter kan worden ondersteund.

Ik zal eind van de week telefonisch contact opnemen om te vernemen of u bereid bent om deel te nemen aan dit onderzoek.

Met dank voor uw tijd en moeite,

Roy Roodenburg

06-49943982

R.Roodenburg@student.han.nl

Bijlage 4 Interviewschema sport innovatieve organisaties

Interviewschema voor sportinnovatie organisatie

Opening (uitleggen doel van het onderzoek en wat er met de informatie gebeurt)

- Kunt u vertellen wie u bent?
- Wat is uw takenpakket binnen deze organisatie?

Sportinnovatie

- Wat is volgens u sportinnovatie?
- Op welke soort innovatie is uw organisatie gericht (proces, product etc.)
(Voorbeelden vragen van sportinnovatie binnen de organisatie)
- Wie nemen uw producten af? (waar komen ze terecht)
- Wat is de rol van sport binnen innovatie?
- Welke personen of organisaties vanuit de sport zijn bij uw organisatie en innovatieproces betrokken

Sportinnovatiecluster (Met focus op Gelderse organisaties)

- Wat zijn de belangrijkste actoren binnen uw innovatie cluster?
- Op wat voor manier ondersteunen deze actoren het innovatieproces binnen uw organisatie
- Welke samenwerkingsverbanden zijn er op het gebied van kennisbenutting? (cluster)
- Welke samenwerkingsverbanden zijn er op het gebied van kennisontwikkeling en diffusie?
- Vindt er een uitwisseling plaats van kennis en mensen binnen het cluster?
- Wat zijn in uw ogen de voor en nadelen van zo een uitwisseling van kennis en mensen?
- Worden jullie gesteund door de provincie Gelderland? Zo ja, op wat voor manier worden jullie ondersteund door de provincie Gelderland?

- Worden jullie ondersteund door andere overheden of clusterorganisaties? (OOST NV, Sports & Technology, InnosportNL, etc)
- In wat voor mate zijn jullie afhankelijk van het (inter)nationale cluster?
- Wat is in uw ogen de toegevoegde waarde van clusteren in de sportinnovatie?
- Wat is uw mening over het huidige cluster?

Impact sportinnovatie op de Gelderse sporteconomie

- Wat voor impact heeft sportinnovatie op micro niveau (op de organisatie zelf)? Omzet, werkgelegenheid etc.
- Wat voor impact heeft uw organisatie op de Gelderse sporteconomie? (werkgelegenheid, toegevoegde waarde, etc.)

Afsluiting

- Samenvatting
- Dankwoord

Bijlage 5 Interviewschema actoren

Interviewschema voor Stakeholders

Opening

- Kunt u vertellen wie u bent?
- Wat is uw takenpakket binnen deze organisatie?

Sportinnovatie

- Wat is volgens u sportinnovatie?
- Wat zijn de missie en visie van uw organisatie op het gebied van Sportinnovatie?
- Wie maken gebruik van uw diensten?
- Waaraan moet een organisatie aan voldoen om gebruik te kunnen maken van uw diensten?

Sportinnovatiecluster

- Wat zijn de belangrijkste actoren binnen het innovatie cluster?
- Op wat voor manier ondersteunen deze actoren het innovatieproces binnen uw organisatie
- Welke samenwerkingsverbanden zijn er op het gebied van kennisbenutting? (cluster)
- Welke samenwerkingsverbanden zijn er op het gebied van kennisontwikkeling en diffusie?
- Vindt er een uitwisseling plaats van kennis en mensen binnen het cluster?
- Wat zijn in uw ogen de voor en nadelen van zo een uitwisseling van mensen en kennis?
- Welke rol spelen (inter)nationale organisaties binnen het sportinnovatiecluster?
- Wat is in uw ogen de toegevoegde waarde van clusteren in de sportinnovatie?
- Wat zijn succes en faalfactoren binnen innovatiecluster?

- Wat is uw mening over het huidige cluster?
- Hoe ziet de toekomst eruit op het gebied van innovatie clusteren?
- En in Gelderland specifiek:
 - Hoe ziet u de rol van overheden in het algemeen en de van Provincie Gelderland in het bijzonder?
 - Wat verwacht u (in de toekomst) van de provincie Gelderland op het gebied van sportinnovaties?

Impact sportinnovatie op de Gelderse sporteconomie

- Wat voor impact heeft sportinnovatie binnen een organisatie?
- Wat voor impact heeft u organisatie op de Gelderse sporteconomie?

Afsluiting

- Samenvatting
- Dankwoord

Bijlage 6 Achtergrond informatie respondenten/organisaties

Ignaat Verhees, MyLaps

De eerste respondent is Ignaat Verhees, hij is werkzaam bij MyLaps in Nijmegen.

Hij acteert als general manager binnen MyLaps Eventtiming. MyLaps event houdt zich bezig met het meten van evenementen zoals hardlopen, wielrennen en andere actieve sporten, dit doen ze met de ChampionChip. MyLaps Eventtiming is onderdeel van MyLaps sportsstiming. MyLaps is innovatief bezig doordat zij op een effectieve en steeds snellere manier sportevenementen kunnen timen. MyLaps is ontstaan uit de fusie van Championchip en AMB in 2008.

Arjan Bijl, Kamer van Koophandel (Syntens)

De tweede persoon die wordt geïnterviewd is Arjan Bijl, werkzaam bij de Kamer van Koophandel in Arnhem. Arjan Bijl helpt MKB'ers in contact te brengen met kennisinstellingen en andere partijen die kunnen helpen bij het innovatieproces van een product. Daarnaast helpt de Kamer van Koophandel MKB'ers te reageren op de nieuwe trends zoals gezondheid. De Kamer van Koophandel is sinds 1 januari 2014 samen gaan werken met Syntens innovatiecentrum.

Marc Budel, Provincie Gelderland

Marc Budel is projectleider voor de sector sport en economie binnen de Provincie Gelderland in Arnhem. Marc Budel helpt ondernemers met investeringen in de vorm van een voucher van maximaal 10.000 euro per initiatief om zo partijen te helpen hun product op de markt te brengen ofwel de kennistoepassing. Daarnaast helpt de provincie Gelderland met het in contact brengen van ondernemers met eventuele afnemers. De provincie heeft als eis dat de innovatie betrekking heeft op de Gelderse kernsport en helpt bij de ontwikkeling van de Gelderse sporttalenten.

Marc van der Zande, Innosport NL

De vierde respondent is Marc van der Zande, hij is werkzaam bij Innosport NL op Papendal Arnhem, als directeur. Marc heeft hiervoor bij TNO gewerkt, daarna is hij begonnen als innovatiemanager bij Innosport NL op het gebied van sportproducten. Innosport NL houdt zich bezig met het stimuleren van sportinnovatie, zij bieden sportinnovators de faciliteiten en organiseren clusterbijeenkomsten op het gebied van sportinnovatie.

De faciliteiten worden geboden in de vorm van sportlabs waarin optimaal getest en ontwikkeld kan worden. Innosport NL is opgezet door TNO en NOC*NSF in 2006.

Igo Krabbenborg, Nijha

Igo Krabbenborg is salesmanager binnen Nijha, in Lochem. Hij werkt bijna 30 jaar bij Nijha en heeft een werktuigbouwkundige achtergrond. Hij werkt samen met een aantal grote klanten die Nijha heeft. Hij ondersteunt de verkoop en ondersteunt de export binnen Nijha.

Nijha houdt zich bezig met het produceren en leveren van sporttoestellen, speeltoestellen en sport en spelmaterialen voor jong en oud. Innovatie is een belangrijk begrip voor Nijha en heeft dan ook een eigen designafdeling waar continu nieuwe toestellen worden ontwikkeld.

Jeroen Wouters, Nizo

Jeroen Wouters is werkzaam bij Nizo in Ede, daar is hij business development manager wat betekent dat hij het uitvoeren van de onderzoeken initieert. Daarnaast bespreekt hij de voorwaarden en de kosten. Vanuit Jeroen Wouters wordt het doorgevoerd naar een projectleider die meer de technische uitvoering voor zich neemt. Naast zijn werkzaamheden bij Nizo is hij ook werkzaam bij Innosport NL als programmamanager voeding, echter is hij geïnterviewd vanuit zijn functie bij Nizo. Nizo helpt innovators die zich richten op de voeding, waaronder ook sportvoeding. Nizo helpt de ondernemers bij het innovatieproces, om zo het voedingsproduct te verbeteren door de expertise te gebruiken die binnen Nizo beschikbaar is. Daarnaast houdt het zich ook zelf bezig met het verbeteren van voedingsproducten.

Dorith Schutte, Zoneparc

De zevende respondent is Dorith Schutte zij is werkzaam bij Zoneparc in Elst. Binnen Zoneparc houdt Dorith zich bezig met ontwerpen en verkopen van haar innovatief ingericht schoolplein. Daarnaast is Dorith bezig met het ontwerp van een nieuwe tegel die gebruikt gaat worden voor sportspeelplaatsen.

Bas van Dooren, Shimano Benelux

Bas van Dooren is werkzaam bij Shimano Benelux in Nunspeet. Zijn functie binnen Shimano is die van product coördinator, zelf is hij ook professioneel mountainbiker geweest. Shimano houdt zich bezig op het gebied van sportproductinnovatie, zij innoveren specifiek op de fietsaccessoires en fietsonderdelen. Shimano Benelux is opgericht in 1989 en is een dochteronderneming van Shimano Inc. waarvan het hoofdkantoor gevestigd is in Osaka Japan.

Bijlage 7 Topiclijst

Variabele	Aspecten	Indicatoren
Sportinnovatie	➤ Definitie	- Uitvinding - Innovatie
	➤ Soorten innovatie	- Productinnovatie - Procesinnovatie - Marktinnovatie - Organisatie-innovatie
	➤ Innovatieproces	- Gesloten innovatie - Open innovatie
	➤ Innovatiesysteem	- Kennisbenutting - Kennisontwikkeling en diffusie - Uitwisseling van kennis & mensen - Beleid - (Inter)nationale context
Sporteconomie	➤ Nationale rekening	- Sport satellietrekening - Vilnius Definitie - SBI-Code
	➤ Economische waarden	- Productie - Toegevoegde waarde (BBP) - Werkgelegenheid
	➤ Economie van Gelderland	- Productie - Toegevoegde waarde (BBP) - Werkgelegenheid
	➤ Rol innovatie binnen de Economie	- Macro economie - Micro economie - Rol Overheid